

Я. ПОЛФІУРОВ

Музичні силуети¹⁾

Акад. Дм. Багалієві

МИКОЛА ЛИСЕНКО²⁾

(1842 — 1912)

I.

Біографічна картина життя Миколи Витальовича Лисенка незвичайно мальовнича й цікава в своїй характерності, в своїй суголосності тому часові, який появив творчість Лисенка та ввесь його образ художника. Лисенко одно з тих міцних і цілком неминучих кілець історичної еволюції, про які сміло можна сказати, що — „коли-б його не було, то його треба було-б вигадати“. І „вигадуючи“, неминуче довелося-б „складати“ такий „життєпис“, який справді дало саме життя цьому дивному відламкові своєї доби, цьому справжньому синові свого часу — тут усе ніби обмірковано й обчислено, з'єдналося ніби для того, щоб виправдати наше сучасне твердження: — „великість чи навіть геніяльність певної людини в історії не в тому, що вона робить історію через утворення від себе історичних переломних моментів, а в тому, що вона краще ніж інші зрозуміла вагу цих переломних моментів, краще вгадала напрямок майбутніх наслідків сучасних їй історичних подій... великі історичні події самі знаходять і висувають на чоло своїх геніїв“ (див. М. Яворський „Нарис історії України“ т. 2). І сміло можна сказати, що в історії життя Лисенка все дуже вдало „підібране“ для того, щоб саме його „висунути на чоло“ його часу в історії музичного розвитку України.

Микола Витальович Лисенко народився 1842 року, 10 березня на Полтавщині, в Кременчуцькому повіті, в селі Гриньках. За сімейними документами фамілія Лисенка була старовинного українського роду. Предки служили „в казачьем малороссийском войске“, обіймаючи всілякі військові посади. Наприкінці 17 століття (1690) рід Лисенків є вже „потомственные дворяне по документу, виданному из Департамента Герольдии“.

Дитячі роки до 11-літнього віку перебув М. В. Лисенко на селі, в маєтку своїх батьків — поміщиків. Любов до музики виявилася з найраніших років дитинства. Мати М. В. виховувалася в Смольному інституті, чудово грала. Вона ж перша почала вчити сина (старшого

¹⁾ Див. „Черв. Шл.“ р. 1926, ч. 10; р. 1927 ч.ч. 5,7 — 8 та 9 — 10.

²⁾ Цей нарис є — а) витяг з великої праці автора першої монографії про М. Лисенка, в 2 томах (див. „Черв. Шл.“ р. 1927, ч. 6, стор. 252), б) перероблений витяг з доповіді автора в Науково-дослідчій секції Муз. Т-ва Леонтовича, з приводу „Лисенкіади 1928 р.“, доповідь в значно скороченому вигляді видруковано в ч.ч. 5, 6 журн. „Музика“ за 1927 р.

в сем'ї) грати на фортепіано. Змалку йому довелося жити з батьками у дядька матери, поміщика, що мав, за звичаєм того часу, свою власну капелу з кріпаків, досить не високої якості, але вони грали „Каліфа Багдадського“, „Білу Даму“, „Полонез“ Огинського.

Батько М. В., що служив у військовій службі в кирасирах, жив з родиною на місці служби в Херсонській губ. За тих блискучих часів в милітаризму за царя Миколи першого, все інтелігентне громадянство, увесь цвіт салонів дворянських, брало жваву участь у безнастанних оглядах, компаментах, маневрах. Вивозили на ці огляди і дітей. Духова музика (трубачі) була тоді дуже гарна. Вразіння від цієї музики на вражливого хлопчика було дуже велике. Вертаючись з цих оглядів, дитина грала всі ці марші, галопи на фортепіані.

За тих часів поміщицького добробуту що-року заходили бувало на Україну мандровані духові оркестри, переважно чеські. Приходять вони у двір до пана, просять дозволу грати. Становлять їм столи в саду, біля балкону, чехи улаштовуються із своїми нотами і грають по кілька годин всілякі твори німецьких, французьких авторів. Поміж масою мотлоху, танців, подибувалися й гарні речі. Капели добре згравалися. Але найсильніше впливала на молодого Лисенка народня українська пісня своєю сердечною нештучною поезією. Селянське життя того часу, панського, кріпацького побуту, з численною челяддю, цілим штатом дівчат-прислужниць, які завдяки демократичним звичкам батьків М. В. мали повну волю співати своїх пісень, гуляти у всілякі ігри — ось ці обставини мали великий вплив на молоду чутливу душу дитини. Батьки не тільки не були проти таких забав та розваг, але скликали майже що-вечора „дівчат“ до покоїв, не боронили співати народніх пісень, гуляти у весняні гри. Пісні та казки навні, не менш за хоріві забави дівчат, мали вплив на дитину, яка проймалася народнім складом рідної пісні. Усю поетичну сторону обрядів народньо-українського життя сприймала жваво, вбирала в себе суголосна природа хлопчика.

До 11 років учили М. В. мати й гувернантки. Шкільна освіта почалась з 11 років. Хлопчика віддали до французького пансіону Гедуена у Києві року 1853. Тут він пройшов три перших класи. Вчився дуже добре: переходячи з класи до класи, діставав перші нагороди. Гри на фортепіані вчив його Паночіні, чех з походження (Поночний) кращий на той час учитель у Києві. Під його керуванням хлопчик пішов швидкими кроками в розвитку техніки фортепіанної гри й виконував прилюдно дуже тяжкі п'єси. За тих молодих літ у нього виявляється охота до композиції, що, правда, обмежилася написанням легкої польки та невеличкого вальсу. Був навіть намір писати романси на російський текст, але все не високої якості.

Скінчивши пансіон у Києві, хлопчик вступає до 4 класи гімназії у Харкові року 1856. Вчиться й тут він добре, що-року дістає нагороду. Року 1860 скінчив гімназію з медаллю й вступив до університету на природничий факультет, де повчився тільки рік, і перейшов до київського університету на той самий факультет. Музику в Харкові вивчав з неменшим успіхом, як перше. Вчителі музики тут були — спочатку Дмитрієв, виконавець дуже гарної школи, а потім чех Вильчек. За часів науки в гімназії дуже корисне для розвитку музичности М. В. було те, що він ходив на музичні вечірки відомого на той час у Харкові меломана, князя Юрія Мик. Голіцина, що був почесним куратором тої самої 2-ї гімназії, де вчився М. В. Спостерігши музичні здібності в молодому гімназистові, Голіцин запрошує його до себе

даючи можливість слухати кращих місцевих та приїжджих артистів, яких приймали в домі мецената. Тут уперше М. В. збагнув камерну музику.

Коли настали студентські роки, з'явилося серйозніше відношення до життя й до себе самого; з'явилася потреба прикласти до чого-небудь молоді сили, здібності й набуті знання. Ці поривання й шукання прокинулися в М. В. з особливою силою з того часу, як він перейшов до київського університету. Київ був незрівняно важливіший розумовий, ідейний центр, аніж Харків: шкільна молодь жила тут зовсім іншим життям і звичайні як на ті часи студентські гульні „дворянських дітей“ не заважали все ж таки тим, хто хотів, працювати до всебічної самоосвіти.

Студентські роки М. В. належать до доби найширшого розвитку збирання всілякого етнографічного матеріалу й взагалі вивчення народнього життя. Від 60-років почалося особливо пильне вишукування пам'яток народньої творчості, описування звичаїв, народнього побуту громадянського та економічного. Це досягнення особливо яскраво виявилось на Україні, а значить і в Києві, як головному її центрі. Київські студенти — українці збирали під час вакацій силу всілякого етнографічного матеріалу, а найбільше народніх пісень. Почавши цю роботу, М. В. з особливою любов'ю взявся вивчати народню побутову та обрядову музику й записувати слова та мотиви до народніх пісень.

„Крім ліричних, побутових та обрядових пісень, М. В. вивчав ще пісні історичні, т. звані Думи. Київ 60-тих років відвідували ще мандрівні народі рапсоди, сліпці-музики, кобзарі, які під акомпанімент нерозлучної кобзи співали про діла батьків, про славу Січ, про запорожців, козаків-героїв, про бої, повстання, напади татар і т. інш.“. (Автобіографія Лисенка).

Цей цікавий тип носіїв народнього епосу в наші часи майже не існує й одним з останніх кобзарів уважався Остап Вересай, сліпий 80-літнього віку дід, що проживав на Полтавщині, в маєтку Галагана Сокиринцях, і якого вивіз звідти до Києва для демонстрування на прилюдному засіданні „Юго-Западного отдела Импер. Русск. Географ. Общества“ відомий український етнограф П. П. Чубинський. М. В. будучи членом „Географ. Общества“ записав увесь репертуар Вересая й склав реферат, якого й зачитав у надзвичайнім зібранні відділу 28 вересня 1873 р.: „Характеристика музыкальных особенностей малороссийских дум и песен, исполняемых кобзарем Вересаевым“, демонструючи й музику кобзаря на фортепіані.

Скінчивши київський університет 1865 року із званням кандидата фізико-математичного факультету, з розділу природничих наук, М. В. прослужив два роки на посаді мирового посередника в київській губернії. Склавши грошей, він покинув службу і року 1868 виїхав до Лейпцига у консерваторію, де вивчав фортеп'яно в Рейнеке, а теорію музики в Е. Ф. Рихтера. Завдяки приватнім лекціям у Рихтера й Рейнеке одночасно з консерваторським курсом, він пройшов курс консерваторії за 2 роки. Першого року свого перебування в консерваторії (1868 р.) М. В. написав свій перший оригінальний твір для тенора-соло й чоловічого хору на слова Шевченка „Заповіт“. Цей твір він написав на прозбу галицьких українців для виконання у Львові в день роковин смерті співця України.

Зібраний замолоду народній матеріал М. В. повіз із собою за кордон, коли їхав до Лейпцигеської консерваторії. 1869 року вийшов

друком у Редера перший випуск його пісень народніх: „Збірник українських пісень“ на 40 номерів для співу в супроводі фортепіяна; в 70-х роках вийшли там такі 2 і 3 випуски, по 40 пісень у кожному. Вони вийшли вже кількома виданнями. В 1874—75 роках, живучи в Петербурзі, де відвідував у консерваторії класу оркестровки М. А. Римського — Корсакова, М. В. видав збірку обрядових весняних пісень (веснянки) і дитячі гри під заголовком: „Молодощі, збірник танків та веснянок (гри, співи весняні: дитячі, дівочі, жіночі й мішані), способом Алисова в картограф. установі Ільїна.

З 1876 року М. В. живе постійно у Києві, де викладає гру на фортепіані в „Інституте благородних девиц“ а також у приватній музичній школі¹⁾. М. В. закладав хори чоловічі та мішані й що-року давав великі концерти, на яких виконував сам багато творів класичного репертуару під акомпанімент оркестри, граючи свої фортепіанні твори, виконував з хором переважно українські пісні (раніш також загально-слав'янські на рідних мовах), свої хорові твори, запрошував артистів з опери для соло та ансамблю; ставив на сценах Харкова, Одеси, Києва свої сценічні твори.

Треба зазначити, що Лисенко, виконуючи свою історичну роль цивілізатора музичної форми й техніки української музичної творчості, цілком природньо повинен був торкнутися абсолютно всіх видів музичної творчості. І справді в каталозі його творів ми знаходимо: 1) Опери — „Ніч проти Різдва“, „Утоплена“, „Тарас Бульба“, „Зима й Весна“, „Коза дереза“, „Енеїда“, „Літньої ночі“, „Сафо“, „Ноктюрн“ і „Пан Коцький“. Не слід забувати, що в царині національної української опери Лисенко не має абсолютно ніяких попередників, бо ні „Катерина“ Аркаса, ні „Зінгіпілі“ на зразок „Наталки Полтавки“ „Запорожця за Дунаєм“, „Вечорниць“ і таке инш. не давали ніякого матеріалу для створення справжньої української опери, ні в якій мірі не були джерелом її, не утворювали ніяких засновків для будь-яких традицій у цій царині, за винятком явно негативних. Не треба в оперній творчості Лисенка шукати ані нового, самобутного стилю, ані нових шляхів до розв'язання оперної проблеми, що розв'язується вже понад 300 років. Лисенко і не ставив собі такого завдання — його завдання значно скромніше й це своє завдання він розв'язав цілком: дати стильну українську оперу, убрати у дійсно-європейські оперні форми той найбагатший музичний матеріал, який протягом віків лежав укритий, і ті цікаві драматичні твори, що кожного музиканта цілком природньо ваблять до синтетичних оперних форм. І тому найцінніші сторінки в операх Лисенка є для нас ті, на яких відбилися такі перлини національної творчості, як „Уславлення весни“ (оп. „Зима й весна“), „Колядка“ (оп. Ніч проти Різдва“), „Туман хвилею спадає“ („Утоплена“), „Ніч надходить“ (там само) і особливо „Дума“, „Гей літав орел“ і „Голосіння матери“ („Тарас“). Ці способи використання стародавнього музичного матеріалу й убирання його в культурний європейський одяг ще не є застарілі й для нашого часу, і ми ще довго будемо вивчати, і не раз до них вертатися; 2) кантати „Б'ють пороги“, „Радуйся ниво непополитая“, „Іван Гус“, „Вічний революціонер“, де Лисенко намагається дати зразки складних музично-вокальних форм, — виходячи знов таки

¹⁾ Останніми роками М. В. заклав у Києві власну музичну школу, тепер — Державний Музично-драматичний Інститут імені Лисенка.

з національного матеріалу, і з поетичного й музичного; 3) інструментальні твори — між якими знаходимо найрізноманітніші сполучення інструментів і найрізноманітніші форми: а) елегічні каприччіо для скрипки з оркестром (твор. 33); б) скерцо для флейти й фортепіяна (твор. 3); в) скерцо для великої оркестри (твор. 4); г) українську рапсодію для скрипки й фортепіяна. (твор. 35); д) цілу серію фортепіанових творів (три великих полонези; дві українських рапсодії, сюїти на українські теми; низку вальсів, ноктюрнів, баркарол і т. інше) е) сонату для фортепіяна (твор. 16) і багато инш. 4) Вокальні твори — романси, серед яких є велика кількість цінних зразків української художньої вокальної лірики XIX століття, особливо - ж на слова Тараса Шевченка („Садок вишневий коло хати“, „Мені однаково“, „Минають дні“, „Огні горять“ і т. інш.) і ціла низка вокальних камерних ансамблів, поміж якими немало таких творів, які свого часу зосередили на собі виключну увагу пригніченої та переслідуваної української суспільності; творів, що втілили в собі всю любов українця до рідного вогнища й стали правдивими факторами художніх емоцій у самій гущі української суспільності. Варт відзначити той ширий, теплий ліризм спогадів, що зв'язані з такими творами Лисенка, як „Коли розлучаються двоє“, „Пливе човен“, „Гроза пройшла“, „На провесні“ і багато, багато иншого, що так і залишилось близьким і рідним навіть і тим, хто згодом усвідомив застарілість способів письма, деяку старомодню сентиментальність і до деякої міри навіть наївність цих творів Лисенкової лірики; любов до них не пропала саме через ті надзвичайні відчуття, що свого часу сповнювали українське суспільне життя особливим теплом та особливим значенням.

Нарешті, у загальному каталозі робіт Лисенка ми знаходимо і цілу низку етнографічних робіт, а також і робіт науково-літературних. І в цих галузях, зокрема в галузі етнографічній, Лисенко залишив по собі немало цікавого й дійсно цінного, що ще й і тепер не втратило ані цінності, ані інтересу.

Етнографічні роботи Лисенка містяться у виданих збірках, під заголовком „Збірник українських пісень“ вип. I (1869 р.), II (1873 р.), III (1879 р.), IV (1886 р.), V (1892 р.), VI (1895 р.), кожний з них містить по 40 пісень. Року 1875, Лисенко, живучи у Петербурзі, де він вивчав у Римського-Корсакова оркестровку, видав збірку обрядових весняних пісень (веснянки) і дитячих ігранок під заголовком: „Молодощі“, збірник танків та веснянок (гри, співи, весняні, дівочі дитячі, жіночі й мішані). Ця етнографічна збірка призначалася для дітей шкільного віку і для юнацтва, — тому і хорова розкладка цих пісень дуже проста, легка. У 80-х роках Лисенко почав складати й видавати хорові збірки по 10 пісень у кожній, покладених на чоловічий та мішаний хори, з розробленим до них фортепіановим супроводом. У 1895—96 роках вийшли друком обрядові хорові пісні „Українські обрядові пісні за для мішаного хору: 1) Веснянки (1-й вінок); 2) Веснянки (2-й вінок); 3) Купальська справа й IV) Колядки й щедрівки. Ці обрядові пісні розроблені для мішаного хору і мають концертний характер.

Наукове значення етнографічних робіт Лисенка не раз підпадало жорсткій критиці, але останні наукові досліді в справі оцінки наукового значення цих робіт цілком сприятливі для Лисенка, особливо - ж в роботах відомого українського вченого, визначного музичного етнографа К. В. Квітки, автора спеціальної розвідки — „Лисенко, як збирач народніх пісень“, де Квітка, після старанної блискучої аналізи робіт

Лисенка, приходиться до висновку, що Лисенко для свого часу в галузі музичної етнографії був велетень.

Науково-літературні роботи Лисенка висвітлюють, головним чином, також моменти музично-етнографічні: стаття в Галицькому журналі „Зоря“ „Народні музичні струменти на Україні (кобза, торбан, ліра, гусле, цимбали, з малюнками і вказівками строю)— 1894 р.; в журналі „Киевская старина“ за 1883 рік — „Дума о Богдане Хмельницьком и Барабаше“, там же в 1892 р. „О торбане і музыке песень Видорты“ і найраніша, але й найзначніша робота: „Характеристика музыкальных особенностей малорусских дум и песен, исполняемых Кобзарем Вересаем“, реферат з музичними ілюстраціями, що Лисенко зачитав у вересні 1873 р. в надзвичайному зібранні „Юго-Западного отдела Русского Географического Общества“, згодом уміщений до I тому Записок того-ж відділу.

II

Як і кожна інша продукція кожного виробництва, музичний твір (кожний зокрема) має своє власне коло збутку, яке залежить від властивостей цього твору. Наявність таких кол обумовлює тип творів, які й утворюються саме в розрахункові на ці кола, іноді несвідомо й підсвідомо (це тоді, коли автор сам належить до них), іноді, навіть, цілком свідомо, коли автор бажає потрапити цим колам. Ці кола зовсім не збігаються ані з „людством“, ані з усією масою нації, окремого народу. Це є певна кількість осіб, яких об'єднує тотожність певного типу музичного смаку, при чому цей тип смаку утворюється соціологічними передумовами в середині такої групи. Тому ми примушені казати про середовище споживачів музичного мистецтва, які співчують тому або іншому творові цього мистецтва, й тим формуюче впливають на саму творчість композиторську.

Нема чого казати, що те суспільне середовище, що колись зформувало композиторську творчість Лисенка значно відрізняється від суспільного середовища сучасності. Отже відрізняються й типи музичного смаку нашого часу від таких же типів за часів Лисенка. Соціологічні передумови, які зформували сучасне середовище споживачів музичного мистецтва, викликали цілком нові вимоги художнього смаку; розвиток машинової культури значно віддалив нас від настроїв того „третього періоду“ української історії, що його влучним і виразним співцем був композитор Лисенко.

Тому, висвітлюючи зараз цінність композиторської творчості Лисенка в світлі сучасних наших поглядів, я й мушу, перш за все, визначити таку класифікацію цієї творчості, яка цілком виразно й абсолютно недвозначно допомогла б усвідомити значіння цієї творчості саме в сучасну добу. Такою класифікацією буде розподіл творів Лисенка на дві великих категорії: 1) твори на народні теми або з використанням народніх тем, 2) твори індивідуальні, без вживання народніх тем; далі в цій другій категорії маємо встановити два розділи — твори, що зберегли й до наших часів свою життєздатність, та твори, що таку життєздатність за тих або інших обставин вже втратили.

Перша категорія — твори на народні теми та твори з використанням народніх тем — належить до безсумнівно-цінного значіння композитора і до наших днів включно. На першому місці тут треба поставити надзвичайну чутливість, виключне знання народнього музичного складу, який з великою обережністю композитор намагається

зберегти, а поруч з тим, — виключну майстерність, з якою композитор одягає всі мотиви з їх оригінальними зворотами, які він залишає майже незайманими, в форми європейського музичного одягу. Ми маємо в цій категорії творів Лисенка три типи: один це тоді, коли композитор не змінює первісної форми того твору, який він використовує, він ніби хоче лише підсилити цей твір, начеб допомогти йому в засобах того впливу, який безперечно мусить такий твір мати (з цієї групи згадуємо наприклад „Гей літа орел“ з „Тараса“) й в таких випадках перед нами виключна чутливість, якесь любовне проймаання усією цілокупною поезією таких польових квіток та якась надзвичайна, вища мудрість, що обов'язково потрібна, щоб навчити інших дихати ароматом цих квіток; другий тип творів, це ті, в яких Лисенко використовує старовинний пісенний матеріал для тих формальних схем, що панують в музиці його доби, тут ми спостерігаємо виключну й вишукану дотепність в майстерній оздобі народньо-пісенного матеріалу, який в той час робиться своєрідною екзотикою (згадаймо, наприклад, „Сюїту на українські теми opus 2, Менует opus 29, Гавот opus 30, і багато інших творів, які досить необережно до цього часу вважалися за невдалі твори Лисенка), але крім того, ми спостерігаємо в композиторові й якісь своєрідні гордоці: „От дивіться, які гнучкі й які безмежні в своїх музичних можливостях мої рідні пісні народні“; третій тип творів посідає ніби середнє місце поміж двома першими — з одного боку в них немає такого ухилу, як в другому типі, а з другого вони не зберігають так міцно, як в першому типі, своїх первісних рис, в цих творах композитор, начеб то, намагається відкрити якусь особливу глибину, якийсь таємний зміст такого твору, який десь глибоко заховано і який він мусить визначити удосконаленими музичними засобами (до такого типу належить чудова „Баркаролла“ — Sic! — „Пливе човен“, чи не найкращий зразок з цього типу творів).

Переходячи до другої категорії творів — індивідуальних, я мушу визначити, що й серед них найцінніші для нашого часу місця — місця використання народніх тем: „Різдвяна ніч“, „Утоплена“, „Тарас Бульба“ та інші мають чимало свіжої народньої тематики й до того ж цілком дотепно вживленої в відповідних місцях (згадаймо хоч би чудову „Думу“ з „Тараса“).

Поза всякими сумнівами, що наша доба, перед якою на весь свій зріст повстала проблема використання народньо-пісенного матеріалу, не тільки не обмине, але уважливо й спостережливо вивчатиме Лисенкові засоби використання цього матеріалу, користуючись з цією метою дослідженням як тих творів, що їх я зазначив в першій категорії, так і відповідних місць в творах другої категорії.

Що ж до решти творів другої категорії і оцінки їх в цілому, то я мушу звернути увагу читача на висловлені нижче думки про ліричність Лисенкової музи й про трагічність її долі, коли ця муза примушена була запліднювати Лисенка на твори великого масштабу. Так, Лисенко мусив творити в цих великих формах, бо історична неминучість підказувала йому необхідність пробивати широкий шлях художній українській музиці. Але, значіння й цінність цих великих творів Лисенка, як його опери й кантати, полягає зараз для нас, перш за все, саме в цій історичній їх цінності, в тому, що вони є перші українські твори в великих формах. І лише деякі окремі місця з його кантат ще підсилюють це суто-історичне значіння таких творів тим романтичним піднесенням, що іноді здатне

ще й сьогодні зробити певне вражіння. Але навіть і це вражіння більш історичного, аніж сучасного порядку.

Зовсім инакше почуття викликають у нас ще й досі твори Лисенка, зокрема в ділянці вокальній, що написані в формах дрібних. Там де панує щира лірика, там, де потрібне вигадливе, вишукане почуття, там де треба свій особистий настрій піднести на той високий романтичний щабель, на якому особистість зливається з всесвітом, відчуваючи себе його частиною й одночасно ж вбираючи його в себе, там — Лисенко хвилює ще й досі, там він здатний ще й сьогодні володіти нами, не дивлячись на його цілком вже застарілі для наших часів засоби музичної синтакси, як і взагалі усі засоби музичного мислення й його зовнішнього оформлення.

Серед творів цієї категорії перше й цінне для нас ще сьогодні місце посідають твори до слів Шевченка. Ретроспективність настрою Лисенка виявлялася тут з надзвичайною яскравістю — він відчував в Шевченкові, значно старішому за нього, свого двойника, він зливається з ним в єдине сточище почуття й творчості. Тут найбільш міцне й тривке місце Лисенка для нас, бо цими творами Лисенко розв'язує надзвичайно важливу проблему — синтези слова й музики.

Поезія й музика — рідні сестри, з усіх мистецтв, а надто текучих, найближчі одна до одної. Явище це цілком зрозуміле, адже народилися вони з одного спільного складного мистецтва, що неподільно існувало за так званої доби синкретизму.

І тому з'єднання цих мистецтв, одного з одним, надто в співі, є таке природне, що ніколи не викликає сумніву й доцільності і таке закономірне, що цілі періоди, цілі народи (приміром, антична Греція) в цім з'єднанні бачили найвищу форму музичного розвитку, а також і розвитку поетичного.

В основі цього явища лежить без сумніву існуюче закономірне взаємодіяння музики й поезії, і навпаки — поезії й музики. Закономірність цього взаємодіяння створює і критерій для оцінки з'єднання в одному творі цих двох мистецтв, критерій, який може дати трояку оцінку: 1) або поетичний твір є тільки імпульсом для творчої уяви композитора, і в музиці його матеріал, даний у тексті, не знаходить абсолютно ніякого відображення, цеб то постає який небудь музичний твір „з приводу“ якого небудь тексту, ніяк у музиці не відбитого; 2) або поетичний твір у музиці тільки відтворюється, цеб то маємо лише „механичне сполучення“ двох мистецтв; 3) або, нарешті, поетичний твір є вживлений в музику, цеб-то сталося свого роду „хімічне сполучення“, давши в результаті — зливу синтезу двох мистецтв, які природньо тяжать одно до одного.

Певна річ, що найвищим досягненням у з'єднанні поезії й музики буде саме ця злита синтеза, це взаємне проникнення їх.

Однак, треба відзначити, що досягнення такої синтези залежить од багатьох причин: з одного боку — від властивостей поета: є поети, що на прочуд легко надаються до як-найлучче злитого з їх словом вживлення в музику; такі, прим, Дант, Гете, Пушкин, Фет, А. Толстой, Бальмонт, Шевченко, Леся Українка, Тичина, Сосюра; і противно — поети, що їх твори даються опанувати композиторам надзвичайно трудно, дарма що вірші їх бувають іноді яскраво музичні. З другого боку — від властивостей композитора — бо є композитори, яких вокальна музика, мимо їх високої майстерності, все таки має суто-формальний характер, — такі Глазунов,

Скрябін, Берліоз: є композитори, що їх вокальна музика має суто інструментальний характер.—такий, приміром, Вагнер, Козицький; композитори, що їх вокальна музика є їх стихія, дає яскраве чуття відзначеного вище взаємодіяння звуків слова і звука в музиці, такі Моцарт, Шуберт, Шуман, Даргомижський, Мусоргський, Прокоф'єв, Лист, Брамс, Римський-Корсаков (хоч він іноді буває холоднуватий), Чайковський (мимо ряду помилок через недбале і довір'яльне відношення до тексту), Лисенко, Танєєв, Стеценко, Степовий. Треба ще до того додати, що найголовніший момент „стичности“ поезії й музики, для величезної більшості композиторів (виїмки трапляються дуже рідко) є момент інтимної лірики — найбільше число вокальних творів, з виїмком опер, певна річ, — в основі своїй мають власне цю інтимну лірику: її ще й досі дуже часто вважають таким природнім матеріалом для вокальної музики взагалі, що і більшість опер, і більшість оперних сторінок мають на собі печать цього напрямку, іноді згубливого для драматичної сторони навіть такого оперового твору, який сам автор назвав „музичною драмою“.

Як цілком ясно з усього попереднього, Лисенко належить до тих композиторів, чия вокальна музика є їх стихія, дає яскраве чуття відзначеного вище взаємодіяння звуків і слова в музиці, до тих композиторів, в яких момент інтимної лірики переважає — так само, як і Шевченко належить до тих поетів, що на прочуд легко надаються до як-найлучче злитого з їх словом вживлення в музиці.

І тому то, беручи до уваги те, що зазначено вище про співзвучність Лисенківських настроїв настроям Шевченка, ми констатуємо, що твори Лисенка до „Кобзаря“ це є справжнє вживлення Шевченківської поезії в музиці, це є справді злита синтеза двох мистецтв, які природньо тяжать одно до одного, як цілком природньо, під вагою суспільних обставин, тяжив Лисенко до автора „Кобзаря“, з яким він став так дивно суголосний в таких незабутніх перлинах своєї творчості, як „Сонце заходить“, „Садок вишневий“, „Минають дні“, „Над Дніпровсю сагою“, „Ой одна я одна“, та інші. В цьому справжнє й міцне значіння Лисенка ще й за наших часів, в цьому він необмежено цінний ще й сьогодні.

III

Вище було зазначено, що в особі Лисенка ми маємо величезний сумежний стовп, що одним боком своїм торкається різноманітних меж минулого, а другим справляє шлях на майбутнє.

Для нас, що зараз підходять до оцінки історичного місця Лисенка, суть його історичного значіння ще глибша — ми спостерігаємо в Лисенкові надзвичайно яскраві діалектичні суперечності. В ньому, як композиторі, в його музичній творчості, в його музичній фактурі, ми спостерігаємо, як ці суперечності поспліталися поміж собою, як вони впливають одна на одну, які складні й глибокі їх взаємовідносини й їх взаємовплив. Бути сумежним стовпом на межі двох епох, на межі двох ідеологій, на межі двох світоглядів, всмоктувати в себе діалектичні суперечності величезного розвитку історичного процесу — це виключно велична, але й важка й надто відповідальна місія, що й була покладена на Лисенка. Глибокий зміст полягає в тій формульовці, яку дано вище — „внесення метод народньої піснетворчості в цивілізовані форми музики і тим освіження цих форм чи навпаки, — змагання оформити зразки народньої творчості технікою музичної

цивілізації“, так само як ще глибший зміст формулювки того самого третього періоду, в який жив та творив Лисенко, періоду, в якому така настирлива й напружена динаміка історичного процесу розвитку нашої країни¹⁾. Оригінальне історичне місце Лисенка в тому, що в одній його особі ми спостерігаємо ось ті зазначені суперечності буржуазно-дворянського суспільства, в одній його особі ми спостерігаємо двоїстість настроїв, вперте намагання вбрати в себе всі багатства й всю тяжину цих багатств великого минулого, а з другого боку бачимо не менш вперте намагання прищепити усю удосконаленість техніки сучасного, єдиним кроком провести через весь шлях, через усі стадії культурного розвитку музичну творчість батьківщини, піднести її до одного рівня з творчістю тих країн, що налічували в своєму активі безліч міцних та тривких шаблів, що сприяли поступовості розвитку музичної культури та її надзвичайній силі й могутності, в наслідок чого ця культура мала повну змогу йти, більш-менш, в рівень із сучасною кожній добі технікою виробництва, тоб то мала повну змогу перманентно підвищувати свою власну музичну техніку. Як ми бачили вище, нічого подібного до Лисенка не було, він не одержав ніякої спадщини від минулого, за винятком лише такого матеріалу, який був тягарем в його реформаторській діяльності, бо він був наповнений зазначеними вище заобонами ідеалістичної філософії минулого, і значно обтяжений ретроспективністю поглядів, яка була законним спадкоємцем кирило-методієвської філософії. Вся українська музика до Лисенка уявляється зараз як безрадісна площа, яка була бідною не тільки на узгір'я, але й на звичайні маленькі пригорки, і на цьому безрадісному ґрунті Лисенко, за тією історичною місією, що на нього поклала його доба й весь попередній історичний розвиток його батьківщини, мусив спорудити міцну скелю, такої ж великості й такої ж непохитності, як ті, що він їх бачив в музиці інших країн, як ті, що їм він поклонявся та що їх він вважав за провідні вогні на майбутнім шляху рідної музики. І ця велика історична роля, яку доручила Лисенкові його доба, випада на людину, що перебувала на перехресті двох суспільних оточень: походженням своїм, вихованням та загальною освітою, родинними та службовими зв'язками, знайомствами та симпатіями Лисенко належав до старовинно-дворянського феодального оточення й це оточення зформувало його погляди на пісню, на музику, на народність творчості, зформувало його національно-романтичний світогляд і зробило його, разом з Грігом, останнім в Європі репрезентантом тієї романтично-національної течії в музиці, що її фундатором був на початку XIX сторіччя Карл-Марія Вебер; своєю діяльністю, спеціально музичною освітою, усіма музичними зв'язками, стиканням своїм з музичним оточенням Росії (Римський-Корсаков) та Європи (Рейнеке, Ріхтер), усією своєю музичною школою, а потім — за часів усього київського періоду музичної роботи, стиканням з часописами, наукою, суспільним життям, Лисенко належав силою речей, до нового на Україні буржуазного оточення, увійшов в нове сереловище, яке було міцним двигуном історичного розвитку України. Й відціля закохано обережне ошадження народньої мелодії в її недоторканості, і — суто німецький одяг зовнішнього оформлення цієї ж таки мелодії. Й відціля романтична закоханість у всі найдрібніші деталі народнього музичного стилю,

¹⁾ Див. „Черв. Шл.“, р. 1927 ч. 11, стор. 228 „10 років української муз. культури“.

перенесення їх в усілякі форми власної музичної творчості (оперів, симфонічні, камерні твори), і поруч з тим, розумна майстерність, холодний розрахунок що до оформлення, завше усвідомленого, завше обгрунтованого й майже завше побудованого на німецький кшталт.

Бути сумежним стовпом на межі двох епох — завше надто відповідальна місія, але завше й трагедія, бо майже завше це трагедія двоїстості, трагедія боротьби суперечностей, хоч і красовита трагедія — бо прагне ця боротьба історичних антитез, до величної історично-знаменної синтези.

Трагедія Лисенка — в виконанні тої ролі, що йому надала історія значно поглиблюється ще й тим, що героїчні завдання історія поставила перед справжнім ліриком, який саме в ліричній музиці матиме невмируще значіння, поглиблюється ще й тим, що гарний майстер інюді філігранної мініјтури примушений був силою речей писати широкі декоративні монументальні полотнища. Як доречно буде тут нагадати славетній афоризм Гете, що він його висловив для характеристики Гамлета: „в шкляне начиння посадиш могутній дубочок, він бурхливо зростає, його коріння міцніє, шириться, йому тісно в цьому шкляному начинні, воно напирєє на його стінки, й начиння трощиться“.

Але ми знаємо, що тільки завдяки цьому філігранному, як рідко виборному начинню цей могутній дуб української музики так бурхливо й міцно розквітає в сучасному.

Так уявляємо ми собі зараз, в світлі нашої сучасности, історичну ролю Лисенка. Для нас він не тільки необхідна ланка в загальному ланцюгові нашого історичного розвитку, про яку ми можемо лише шануючи згадувати. Для нас він ще й джерело тих дзвінкх струмків, що в наші дні міцно розтікаються, і розтікаються далеко за межі батьківщини, утворюючи за її музичною творчістю інтернаціональне значіння, і ми ще з цього джерела будемо не один раз пити. Для нас він те могутнє озеро, яке вбрало в себе усі сточища, усі текучі струмні минулого, всмоктувало їх в себе цілком по новому, перетворило їх в ширυ живу воду, яка має напоїти величезну площину, й знов випустило їх до тих далеких обрїїв, що відкрилися вже й перед самим великим Митусою наприкінці його життя.

Але й на цьому не кінець величезного історичного значіння Лисенка саме для наших днів. Є ще два надзвичайної вартости моменти, що їх ми мусимо всіляко підкреслювати, бо саме вони звертають нашу особливу увагу до Лисенка й примушують нас вивчати його особливо глибоко.

Перш за все приваблює нас в Лисенковій творчості — його настрїй борця, його справжнє революційне прямування. Хай ці настрої й ці шляхи вже застаріли для нашого часу, але хіба це може зменшити вагу Лисенка чи змінити наші почуття до борців минулого? Нас завше буде з ними зближати хвиля піднесення, щабель під'йому на вищий рівень, до нових поривань, до нових обрїїв.

Тому цілком справедливо каже П. Козицький, що „Лисенко був художником борцем. Він був апологетом, „селянської пісні“ і ради неї залишив принадні обрїї власної лірики й зійшов до примітивів народньої творчості. В основу розробки народньої пісні Лисенко поклав принципи рїгористичного наслідування співзвукам ладової пісні, народній поліфонії, широкого користування, як контра-пунктом, мелодичним матеріалом пісні. Позначивши методи, „рецепти“ музичного мислення, яким на його погляд мусів користуватися всякий

український музика, Лисенко в повній мірі був ідеологічним і практичним головою „школи“, вплив його на молодь був великий¹⁾.

І це яскраво визначає для нас велику історичну цінність Лисенка й для наших днів, його сучасну цінність. Нарешті, є ще один найголовніший момент:

Ми живемо в добу переходову, уся наша доба є ще більш величний сумажний стовп поміж часів, ще більш величних, поміж епох, ще більш ріжних та протилежних одна одній. Вся наша діяльність просякнена аналогічним, але ще більш відповідалним та величезним завданням: всмоктувати необмежені багатства минулого й випустити їх, перетворені на нові цінності, новій епосі, новому будівництву нової культури.

Ось чому ми так жадібно вивчаємо аналогічні явища минулого, щоб визначити для самих себе ті суспільні завдання, які поставила перед нами історія, та розв'язати їх на підставі вивчення минулого досвіду й сучасних потреб. В цій частині нашої сучасної роботи одна з могутніх постатей на нашому обрії — Микола Лисенко.

Той самий Лисенко, який за наших днів стає перед нами, як композитор, що перший намацав національний ґрунт для широких художніх музичних полотен, прибраних у цінну художню форму й підсилених солідною технікою її виконання; як композитор, що вілляв соковитий свіжий матеріал у вишукані європейські форми; як тонкий, щирий інтимний лірик, що залишив у цій царині не мало справжніх перлин гарної поетичної думки; як народник-етнограф, що зібрав для нас найцінніший матеріал той музичної культури народного колективу, яка поволі зникає (а з часів Лисенка вже багато й зникло) під тиском нових форм цивілізації, поступаючись місцем творчості, появи цими новими формами; як прикордонний стовп на грانیці двох епох, що найшли свій яскравий відбиток у всім його творчій укладі, в його творчій образі, в його творчій мисленні, і що визначили ввесь складний, почасти плутаний і суперечний, його творчий шлях.

І ми з особливою увагою й справжньою любов'ю спинаємося зарі: з на Лисенкові, глибоко вивчаючи це найпрекрасніше й абсолютно потрібне кільце в ланцюгові розвитку української культури.

1) „Черв. Шлях“, р. 1923, ч. 6 — 7, стор. 161

СЕРГІЙ КОЛОС

Українська тканина

Виробничо - мистецька думка на протязі всієї історії людства з особливою увагою зверталася на речі побуту та їх мистецьке оформлення. Навіть тоді, як мають вони елементарну форму та гладку поверхню, це не говорить за відсутність творчості, навпаки, за певну напруженість виробничо - мистецької думки в її логичній стриманості. Картини, скульптуру, будинки, меблі, посуд, книжки має далеко не кожний громадянин, обійтися без одержі - тканини ніхто, принаймні в нашому підсонні, не може. Від народження до самої смерті людина в найтіснішій, просто фізичній близькості з тканиною. Ось чому, коли ми хочемо через мистецтво впливати на маси, наситивши їх нашою здоровою бадьорою культурою, насамперед треба звернути увагу на оформлення текстильних виробів — продукту поспільного вжитку.

Початок текстильного виробництва українського народу сягає в глибоку давнину. Вже в літописних матеріялах, що стосуються Х віку, зустрічаємо вказівки на визерункові тканини та вишивки. Найдавніші народні пісні так само згадують про народній художній текстиль та призначення в побуті всіляких виробів. Тяжка історія українського народу, що його територія була тереном боротьби з зажерливими сусідами, на жаль спричинилася до того, що музейні зразки укр. текстильного народнього виробництва за рідкими випадками не сягають глибше XVII століття, але своєю досконалістю говорять за кількавіковий час утворення художньо - текстильної культури.

Близьке сусідство, торговельні та військові зносини з народами Передньої Азії, спочатку з Візантією, відтак Турцією, народами Кавказу, Персією та кочовниками Середньої Азії, без сумніву мали вплив на наш (та й на весь європейський) текстиль. В цих східних мотивах, перетворених в руках українського майстра, в призмі його мистецького розуміння та смаку, підчас дуже важко знайти їх первісне коріння.

Власна творчість українського народу, збагачена асимільованими та перетвореними досягненнями сусідніх народів, утворила цілком одмінне обличчя укр. народнього текстилю, що своїм багатством, кольористикою та надзвичайною логичністю композиції займає перше місце серед народів слов'янського світу.

Розквітові текстиля в чималій мірі сприяли як наявність на території України майже всіх текстильних волокон (вовна, льон, конопі, шовк), так і багатство рослинно - тваринних фарб.

По техніці та призначенню текстильне виробництво можна поділити на чотири більші групи: 1) килимарство, 2) ткацтво, 3) вишивки та 4) вибійки.

Надзвичайно трудно писати обминаючи техніку виробництва, бо саме в ній й полягає конструктивна логика українського текстилю,

а як журнал не обчислений на фахівців, постараюся по можливості уникати суто-технічних питань, сподіваючись подати їх в окремій фаховій праці.

КИЛИМАРСТВО

Килимарством займалися, а почасти займаються і тепер по всій території України. Під килимарством розуміємо лицьові (однакові на на обидва боки) декоративно-побутові вироби, утворені на конопляній або вовняній суканій основі різнокольоровим вовняним пітканням. Ефект на обидва боки утворює піткання, що цілком і скрізь закриває основу (характер рисунку).

Килими на Україні виробляються на простих поземних варстатах або на сторчових рамах, що звуться кроснами, розбоями. Та чи інша система варстата впливає і на характер визерунка. Оскільки в поземному варстаті піткання по всій ширині одночасно набивається лядою, густота ж основи в килимах не перевищує 3—4 ниток на сантиметр, косі лінії визерунку можуть робитися тільки східцями, що надає визерункам геометричного характеру. На кроснах піткання набивається невеликою ручною гребінкою, визерунок можна виробляти частками, а піткання класти не обов'язково під прямим кутом до основи, це дає змогу давати круглаві форми властиві рослинному орнаментові, а самому полю надає хвилястого вигляду (див. фот. 1). Крім гладких килимів на Україні вироблялись і пристрижні (вузлові) з високою ворсою килими, так звані „коці“, виробництво яких за останні роки припинилося. До кінця минулого століття вовна для килимів офарбовувалася виключно натуральними фарбами, здебільшого місцевими, почасти довізними (червець, марена, дрік, калія—індіго та інші трави, квіти та кора дерев).

Ці фарбники давали надзвичайно тривку та шляхетну кольористику. З кінця XIX століття до килимарів проникли дешеві анілінові фарби, що дуже від'ємно відбилося на якості килимів. Сам факт знецінення таких килимів через уживання цих нетривких та тонально-банальних фарб краще всякої пропаганди може бути запорукою усунення аналіни з килимарського виробництва.

До недавня (а подекуди на Поділлі й тепер) килими становили невід'ємну частину хатнього побуту. Оскільки сільська хата та її умеблювання мають традиційне розміщення та розміри—остільки й килими в побуті мають своє певне призначення і, залежно від того, характер та розмір орнаментальних елементів. З типів килимів назовемо „налавники“, „настільні“ та „запільні“ (на стіні, за полом) килими.

Виробництвом килимів займаються як чоловіки (подекуди на Правобережжю), так і (переважно) жіноцтво.

ТКАЦТВО

Тканини гладкого типу виробляються на Україні двома переплітальними: полотняним та „в ряди“. Далі йдуть дрібновизерункові тканини, що є ускладнення тих же рядів, як от „ламані“, „в кружку“, „сосонка“ то-що (див. фот. 2) Ще складніший геометричний орнамент фактурою переплітання мають штучні вироби—скатірки та рушники. Всі згадані тканини тчуться на сировій (здебільшого конопляній) основі, потикаються білим пітканням, а для верхньої одяжі

натуральною вовною. У скатірках та рушниках на кінцях прокидаються червоні та сині піткані смужки.

Особливо цікаві з мистецького боку так звані писані тканини, в яких по гладкому полю додатковими поперечними, а деколи й повздовжними кольоровими нитками утворюються орнаментальні опуклі ефекти.

Цією технікою виробляються декоративні рушники (напр. в Кролевці) та так звані човникові плаhti. Плахта, що являє собою простокутник, зшитий подовж з двох пілок кольорової картатої тканини і носить замість спідниці, є надзвичайно стара одежа, що зустрічаємо подібну до неї ще на грецьких вазах. Орнаментальне заповнення карт плаhti робиться не тільки згаданою технікою, але й так званим перебором.

Переборні (брошировані) тканини являють собою особливо цікаву та своєрідну групу українських тканин (див. фот. 3, П. Т.). Переборних технік є кілька, але всі вони полягають в тому, що кинувши ґрунтовну піткану нитку човником, ткач за певним порядком підносить основні нитки і закладає під них рукою переборну кольорову нитку тільки на таку ширину, як потребує рисунок. В народніх переборних рушниках та скалірках ніколи не вживається заразом більше двох переборних кольорів (здебільшого червоний та синій). В переборних плаhtах уживають для визерунку бавовну, волічку, (гарус) та шовк, переважно в багатій та яскравій поліхромії.

Кінчаючи з ткацтвом, слід згадати про вовняні окравки та плетені пояси. Перші, коли мають складнішу орнаmentaцію, виконуються килимарською технікою, простіші мають повздовжні смуги та зубці, утворені різнокольоровою основою і нагадують пітканий рипс.

Всі українські народні тканини виробляються на простих поземних варстатах, без уживання контрмаршу та кареток. Такі варстати мають до 16 підніжок. При тканні деяких плаht та рушників ґрунтову тканину тчуть на підніжках, піднесення ж основи для утворення визерунку керується спеціальним начиннячком; для рівномірного натягнення піднесених ниток уживається особлива дошка, від того й назва „ткати під дошку“. Що до шовкових тканин складного визерунку, які вироблялися й на Україні в XVIII віці, то з них особливо вславилися пояси, відомі під загальною назвою Слущьких, що ткалися по перських та турецьких зразках. Докладніших відомостів про техніку їх виробу не маємо, але, треба гадати, ткалися вони, як і всі подібні тканини до винаходу Жакардової машини, способом складного перебирання та підтягання руками поодиноких нитчениць по рисункові.

ВИШИВКА

Вишивка не потребує складного устаткування. Народня вишивальниця вживає крім полотна тільки голку та нитки. Українська вишивка має безліч технік — швів, а в межах кожного шва безмежну кількість орнаментальних мотивів. Вишивки можна поділити на дві групи: „за рахунком ниток“ та рисункові. Перші вживаються головним чином на сорочках чоловічих та жіночих і виконують як завдання декоративної прикраси, так і зміцнення саме тих частин одежі, що найшвидше виношуються. Сюди належать мережки, занизування, низя, лиштва, вирізування, човники, верхоплуті і таке инше. Всі орнаменти переважно абстрактно-геометризованого характеру, але назви

Деталь килима, витканого на кроснах (Правобер.
Україна)

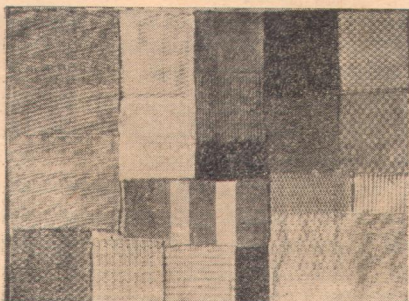
Переборна тканина (королевецький рушник)
і рисункова вишивка (полтавськ. рушник)

Вибійка

Деталь килима „К. Маркс“. Робота художн.
С. Колоса

Зразки ткацької фактури. Переплетення ска-
тірчано-рушникового типу

Килимок роботи студ. Текстильн.
відділу Київськ. Худ. Інституту
Флорової

визерунків здебільшого взяті з живої натури. До рисункових належать ті вишивки, де на полотні насамперед орнамент рисується, а вже тоді вишивається.

Площини, обмежені вишитим рисунком, заповнюються „за рахунком ниток“ різноманітними швами, що носять назву „рушникових“, бо рисунковою технікою вишивають переважно декоративні рушники, хустки та почасти скатірки (див. фот. з, Р. В.). До рисункових можна залічити й існуюче в центральній Полтавщині (Гадяч) тамбурне шво, що робиться ключкою (не голкою); уживається як на сорочках, так і на рушниках. Особливий інтерес мають способи повздовжнього з'єднання двох шматків полотна нитяним мереживом. Такі шва прикрашають сорочку не менш від самої вишивки. Способів змережування, часто двох-трьохкольорового, особливо на Поділлі є багато. Вишивають майже виключно полотно (лляне, конопляне та бавовняне), на вишивку йдуть нитки всіх текстильних волокон, навіть срібні та золочені нитки.

Що до кольорів наша вишивка має певну обмежену гаму: суворий, білий, червоний, синій, чорний, жовтий та рудуватий. Причому тільки на Поділлі зустрічається уживання разом трьох кольорів (при білому) червоного, чорного та жовтого. В інших місцях України вишиваючи одним або двома кольорами, досягають (особливо в рушниках) ними надзвичайно багатого кольористичного враження. Пущені з легкої руки Полтавського Губернського Земства зелено-фіялково-рожеві (на десятки кольорів) вишивки, що їх і до цього часу промислова кооперація постачає на внутрішній та закордонний ринок під назвою українських народніх, є ніщо інше як „развесистая клюква“.

Виключенням є близькі до румунського кордону вишивки різнокольоровою вовною на Поділлі, в Галичині та Буковині (вовна, що легко фарбується, до всіх галузів так само несе з собою поліхромію). Вишивки шовком „в тень“ так званим церковним швом, що культивувалися по монастирях та в панських дворах, до народної творчості відвести трудно, це переважно переспіви французьких вишивок та тканин XVIII віку. Ці вишивки зберіглися в численних підприємствах, увічні в альбомі Васильківського і досі являються „національними гордощами“ наших патріотів.

ВИБІЙКА

Вибійки на Україні з'явилися порівнюючи недавно — літ двісті тому, занесені зі Сходу. Є кубова та зверхня. Для кубової вибивають майбутній білий визерунок масою, що захищає ці місця від фарби, відтак фарбують холодним індіговим кубом та змивають резерв. Зверхню вибірку вибивають олійною фарбою по білому полю полотна.

Вибійкою займаються спеціальні майстри. Вибивають не тільки вдома, а й мандруючи по ярмарках. Неможливість в таких обставинах користуватися важким вибіячаним столом мабуть і викликала відмінну від азіатської та європейської техніки вибійки. Визерунок не наноситься ударами по полотну невеликими лицями — формами, а навпаки — велика лиця (дошка) кладеться наспід, догори різьбою і маститься фарбою; на дошку накладають полотно, що відтак прикачують спеціальним валком. Вибічайні орнаменти бувають як геометричні (пістря, клінці — йдуть на чоловічі штани) так рослинні і тваринні (на спідниці, пошевки, хустки). Кольори крім індіго (синій та комбінований зелений) темний чорний та рудавий (див. фот. 4).

Я цілком свідомо спинився на розгляді українського текстилю в умовах так би мовити натурального господарства, коли художник і технічний виконавець злиті в одній особі. Тому то й вражають нас твори народного мистецтва своєю надзвичайною конструктивністю та несподіваною логикою, чи б'є вона лаконичною формою, чи чарує невичерпаним багатством трактовки. Це композиції витворені в робочих процесах, в безпосередній близькості майстра до засобів виробництва та матеріалу.

В дальшому товаровім розвитку текстильного виробництва зростає диференціація праці, а разом з нею і прірва поміж художником творцем проєктів та виконавцем ткачем або вибивальником. Вправний майстер виконавець та добра машина можуть зробити у всякій техніці імітацію всякого малюнку-проєкта, та імітацією вона й залишиться, і культури тканини там нема.

За малими винятками, ми зустрічаємо на сучасному мануфактурному ринкові такі позбавлені текстильної культури вироби. Виховуючи художника текстильника, ми повинні насамперед засадити його за варстат, привчити його творити матеріалом на знаряддях виробництва. Це не заперечує теоретичної освіти і дальших композицій та проєктувань, але без згаданого виробничого виховання він ніколи не навчиться текстильно думати.

Поміщицькі майстерні художньої тканини, що виробляли не тільки для потреб власника, але й на продаж і розквітли на визискуванні даремної робочої сили, занепали після знесення кріпацтва. Виробництво набрало кустарного характеру і зосередилося тільки в деяких місцях. Напр. Крелевець постачав свої переборні рушники не тільки на всі ярмарки України, але навіть на ближчий схід.

В кінці дев'яностих років минулого століття насамперед Полтавське, а через кілька літ і інші земства, звернули увагу на можливість піднесення кустарних промислів. Звичайно, не сама філантропічна думка лежала в основі цих заходів. В основі лежала здорова економічна база — піднесення податкової платіжездатности селянства. За якихсь 15 років Полтавщина вкрилася густою мережею кустарних шкіл, показових і роздаткових пунктів та виробничих майстерень. За прикладом земств дехто й з поміщиків (напр. Ханенко) організували в себе художньо-текстильні майстерні.

Досліджування народного мистецтва тільки но почалося. Провадилося воно статистиками, агрономами, вчителями, малярами, попадями, поміщиками, і то менше всього з виробничого погляду. Не дивина, що художнє керовництво опинилося в випадкових руках. Майстериням, з яких дехто був практично обізнаний з народньою творчістю, „свое суждение иметь“ не полагалося. Після деяких вагань в основу для всіх видів текстилю був взятий вже згаданий альбом церковних підризників Васильківського й виробництво набрало певної фізіономії. Але zarazом ішло поповнення музеїв зразками дійсної народньої творчости, що вносили живий струмінь в масове кустарне виробництво.

Тканини та вишивки земських майстерень вироблялися здебільшого з фабричної пряжі та ниток. Земство так і не зробило власної фабрики для продукції цих півфабрикатів, все це виписувалося з Центр. промислового району.

Імперіалістична, а відтак громадянська війна підірвала, а відтак зруйнувала мало не всі кустарні майстерні та школи. Спочатку труднощі транспорту пряжі, відтак відсутність збуту художніх

виробів, а тоді грабування майстерень військовими загонами та бандитами.

Тільки з відродженням промислової кооперації, до рук якої переходять ткацькі майстерні, починають вони відживати. Рік підготовки до Всесоюзної виставки був переломовим. Українкустарспілка, Куестекспорт, Вукопромкредитсоюз—це адміністративні етапи відродження нашої текстильної кустарної промисловости, шукання ринків збуту, організації кустарів та майстерень в нових соціально-економічних умовах. Орієнтація збуту на закордон та лише почасти на радянського службовця, замінюється на твердий внутрішній ринок, в якому несподівано не малу роль відіграє Донбас.

Виробничу композицію ткача селянина або оригінальний витвір в матеріалі майстра художника розглядаємо як творчу мистецьку діяльність. Інша річ кустарництво як масове виробництво по раз даних трафаретах. Хатня праця кустаря з родиною не матиме майбутнього в нашому житті. Масове виробництво вимагає індустріальної організації, лише тоді воно відповідатиме кількостим та якісним вимогам.

Слушно Вукопромкредитсоюз закладає прядильну та фарбувальну фабрики. Все, що можна механізувати без шкоди для якості, повинне механізуватися. Тільки в умовах колективної праці можна поставити художньо-технічний контроль виробництва, виховати виробника і технічно і соціально. Тут справа не в самих механічних двигунах, які звичайно прийдуть у свій час і перетворять кустарні майстерні в індустріальні осередки. Принципи творення тканини як в ручному, так і механічному ткацтві ті ж самі і текстильно-виробнича логіка для них одна.

* * *

Текстильна індустрія на Україні починається з поміщицьких та казюньних сукняних і полотняних ручних фабрик, що поступово переходять до рук торговельно-промислового капіталу.

Середині XIX століття знаменує собою буйний ріст текстильної промисловости в центральній Росії та звернення українських капіталів в цукрову промисловість. В той же час утворюється і росте Лодзинський текстильний район. Споживачем його дешевої мануфактури і стає Україна. Тільки з відходом Польщі до капіталістичної Європи постає питання про утворення української мануфактури.

До останнього часу мали ми тільки сукняні та плетільні (трикотажні) фабрики. Тепер плануються камвольні, бавовняні та фабрики штучного й натурального шовку. Тут уже гостро постає питання про той чи інший підхід до художнього оформлення мануфактури. До тепер українські робітничо-селянські маси не мали в мануфактурі нічого, що промовляло б до них їх же народньою творчістю, розвивало б, поглиблювало те, що було витворено тим самим народом в робочих процесах виробництва. Замість цього споживають вони здебільшого банальні витвори беззмістовної макулатури.

На кінці огляду української тканини, так би мовити, в її минулому, сучасному та майбутньому, слід хоч в кількох словах спинитися на шкільних закладах, що готують фахівців художньо-текстильного виробництва.

Насамперед сітка низових кустарних шкіл, що готує кваліфікованих робітників та інструкторів на менш відповідальні посади.

Відтак Полтавські політехнічні кустарні курси — ці даватимуть вже відповідальних інструкторів по різних фахах, в тому числі і по текстильних. Це ще нові типи шкіл, ідея їх цікава і здорова, наслідки звичайно залежатимуть від методологічних засад та їх провадження.

Профшколи з текстильними майстернями — відділами (їх на Україні 5 — 6) за виключенням Діхтярівської на Прилуччині, що має під боком добру виробничу майстерню, не можна вважати за школи, що випускають готових фахівців. Широкий загально-освітній програм дає добру підготовку до ВИШ'ів, фахова ж освіта є скоріше ухил, що потребуватиме ще ґрунтового виробничого стажу.

Нарешті Текстильний Відділ Художнього Інституту в Києві, що має третій рік існування. В основу покладений тісний зв'язок технологічних та художніх дисциплін. Солідна науково-теоретична робота ставиться поруч з практичною працею в майстернях безпосередньо в текстильних матеріалах на верстатах. Вивчення як світового мистецтва, так і української народної творчості під кутом зору творчої логіки виробництва, перевірка та поповнення знань студентів підчас літніх практик на текстильних підприємствах та фабриках дає нам підстави сподіватися в короткому часі молодих фахівців, що з користю прикладуть свої знання як до раціоналізації художньо-кустарної промисловости, так і до справи розвитку нашої текстильної індустрії.

Хроніка

НАУКОВІ ЗАКЛАДИ

* Обслідування київських музеїв. Музейна комісія міськради докладно обслідувала музеї Києва та познайомилася з їхньою організаційною й науковою роботою. Виявилось, що всі київські музеї набирають крайового значіння, а кількість співробітників у них здебільшого недостатня. Зокрема комісія вважає за потрібне збільшити асигнування для музею революції, щоб придбати нові художні експонати, а також передати музей на державний бюджет. У картинній галереї треба зорганізувати відділ західно-європейського малярства. Для історичного музею комісія вважає за потрібне дати додатковий будинок, щоб там розгорнути кілька музейних відділів. Потрібно збільшити кошти на краще устаткування та реставрацію експонатів історичного музею та організацію наукових експедицій, а також на розгорнення в музеї політосвітньої роботи.

* Окружний Конотопський музей. В Конотопі є музей, що його ще в 90 роках хотів утворити відомий історик України О. М. Лазаревський і тоді він передав цінні колекції для цього музею. Але за царських часів музей не зорганізували, колекції Лазаревського, після його смерті, передані до Чернігівського музею ім. Тарновського. Аж Радянська влада здійснила думку Лазаревського і 1920 року вже почала організовувати Конотопський музей.

Маленький спочатку, він поступово - розгортався, особливо коли до нього приєднано цінні колекції з Рубанки (колишні збірки Рачинського) та з Борзни — творів відомого українського художника М. М. Ге. Вилучення культурних цінностей релігійних громад, знахідки монетних скарбів ще поширили колекції музею.

При музеї є велика наукова бібліотека, де сконцентровані також решти колишніх наукових книгозбірень Пономарьова, Лазаревського, Рачинського та інших.

В музеї засновано куточок пам'яті видатних істориків, письменників Конотопщини: О. М. Лазаревського, Пономарьова, Білозерського, Куліша то-що, а самому музеєві надано ім'я О. М. Лазаревського.

В музеї є окремий відділ історії реверу на Конотопщині. Експонатів в музеї лічиться до 6.000 номерів, головних відділів — 3: історичний з секціями: а) археології та нумізматики, б) історично-побутова (етнографічна), в) історія реверу; художній з секціями:

а) художня, б) церковної старовини та іконографії; природничий з початком секції сільського господарства.

Бібліотека (13.000 книжок) має цінні збірки книжок по мистецтву і по всіх галузях науки на українській, російській, німецькій, французькій, італійській, єврейській, латинській і грецькій мовах.

Для поліпшення стану, налагодження зв'язку з масами музей реорганізується і при ньому засновуються: Наукова Рада музею, Окркомісія по охороні пам'яток культури та природи; науковий кабінет по вивченню Конотопщини. Передбачається також організація лекторського бюро і зорганізовується при музеї невеликий гурточок місцевих художників.

* Нові помешкання для наукових установ НКО. Багато науково-дослідчих установ НКО в Харкові не мають відповідних помешкань, що значно відбивається на роботі цих установ.

Зараз звільняється будинок № 33 по вул. К. Лібкнехта (був. пом. Південстали та ЮРТ'у), де будуть розміщені такі установи: Інститут Марксизму, Інститут ім. Шевченка, Український Інститут Географії й Картографії та інші науково-дослідчі установи. Там же відводиться помешкання для Інституту Радянського Будівництва.

* Дослідження пам'яток старовини. Всеукраїнський археологічний комітет готується провести цього року низку розкопок. На Прилуччині буде досліджуватися слов'янське городище й скитські могили, на Сумщині — скитську культуру, на Зінов'ївщині — пам'ятки скито-сарматської доби, а на Поділлі — висічені на скелях давні рельєфи. Під час розкопки студенти — учасники археологічних експедицій на Сумщині й Прилуччині вивчатимуть пам'ятки українського мистецтва, — архітектуру, народне мистецтво, різьбярство то-що.

* Новий заповідник. Колишній кляштор католицького ордена босих кармелітів постановою Ради Народніх Комісарів оголошено за історично-культурний заповідник і передано у відання Наркомосу.

* Дитячі екскурсії на могилу Шевченка. На засіданні Президії Шевченківського Комітету була заслухана доповідь Упрсоцвиху, як найкраще поставити справу дитячих екскурсій на могилу Шевченка. Упрсоцвих вважає, що влітку треба організувати екскурсію дітей трудшкіл таким

порядком: Київ — Канів, Могила Шевченка — Дніпрельстан. Екскурсії повинні бути організовані й планові з попередженням адміністрації заповідника заздалегідь про ці екскурсії.

Для керування екскурсіями треба, щоб в місцях екскурсій був кваліфікований керівник, який би добре знав місцевість і вмів би керувати екскурс-клубною роботою.

Президія Шевченківського Комітету погодилась з пропозиціями Упрсоцвиху й ухвалила:

Для планування дитячих екскурсій, органи профспілки: „Робос“ й культурно-освітні організації повинні подавати свої повідомлення — заявки до адміністрації Заповідника заздалегідь (не пізніше, як на 20 день до екскурсій).

Доручити адміністрації Заповідника оголосити в пресі про порядок відвідування Заповідника.

Визнати за необхідне встановити посаду кваліфікованого керівника екскурсій для керування екскурсіями на 4 місяця.

* Готель при могилі Шевченка. Київська філія Шевченківського комітету вирішила збудувати в Каневі поблизу могили Шевченка двохповерховий готель на 70 місць. Проект готелю в українському стилі роблять студенти й професори Київського художнього інституту. Крім того інститут розробляє проект загального упорядкування території могили великого кобзаря України.

* Ювілей академіка Студзинського. У Львові організовано комітет для відзначення 60-річчя з дня народження й 35-річчя наукової діяльності голови Львівського наукового товариства ім. Шевченка, академіка УАН Кирила Студзинського. До складу комітету увійшли директор Львівського національного музею Свенцицький і відомий український вчений Філарет Колеса. Комітет звернувся до низки українських учених УСРР з проханням взяти участь у ювілейному збірнику, що його товариство улаштувало на відзначення ювілею Студзинського.

* Вшанування пам'яті академ. Бехтерева. Укрнаука визнала за потрібне вшанувати пам'ять померлого академіка Бехтерева в усіх науково-дослідних інститутах України спеціальними зібраннями, науковими доповідями т. н.

Ці зібрання та доповіді, насамперед, слід провести по лінії Інституту Педагогіки і по лінії медичних і природничих кафедр. Крім того, ухвалено взяти участь в урочистому засіданні науково-дослідних установ м. Харкова, що його влаштовує НКОЗ та НКО, де від імени Президії Укрнауки доручено виступити тов. Озерському.

* Командировка проф. Лебедева на Міжнародній Геологічній З'їзд. В травні місяці 1929 року в Преторії (Південна Африка) має відбутися міжнародній геологічний з'їзд.

Упрнаука визнала за бажане взяти участь на цьому з'їзді й командирувати проф. Лебедева.

* Друкування деяких статтів чужоземними мовами. Для того, щоб краще ознайомити закордонних вчених з науковими роботами на Україні, Упрнаука визнала за потрібне, щоб автори подавали до своїх статтів, що вміщуються в „Наукових записках“, детальні резюме одною з чужоземних мов.

Що ж до наукових робіт, що ставлять та вирішують наукові проблеми та що мають безпосереднє відношення до геології чужоземних країн, то ці роботи треба цілком перекладати одною з чужоземних мов.

* Замовлення закордонної літератури. Наркомос повідомляє, що всі розрахунки в справі замовлень закордонної літератури через літературне видавництво (Москва, Кузнецкий мост № 5 (21) надалі переводиться безпосередньо з останнім не повідомляючи про це Наркомос.

* Експедиція Академії наук на Памір. В середині травня на Памір виїжджає одна з найбільших за останні 10-ти річчя експедицій Академії Наук в Ленінграді, в якій візьмуть участь 11 радянських і стільки ж німецьких вчених. Експедиція має в своєму розпорядженні найновіше приладдя до радіо та кіно-апаратів включно й гадає здійснити підняття на Кауфман-Шпиль, найвищу гору Заалайського кряжу у Ферганському краю.

* „Чернігів та Північне Лівобережжя“. Вийшов з друку збірник історичної секції УАН під назвою „Чернігів та північне Лівобережжя“ (на 34 аркуші під ред. акад. М. С. Грушевського). Збірник цей багато ілюстровано. Зміст його такий: акад. П. Тютковський — „Передісторична природа Чернігівщини“, акад. М. Грушевський — „Техніка й умілість палеолітичної доби в нахіках Мизинського селища“, М. Макаренко — „Борзенські емалі й старі емалі України взагалі“, акад. М. Василенко — „Правне положення Чернігівщини за польської доби (1618 — 1648)“ й т. инш. Ц. 7 крб. 50 к.

* Енциклопедія робітничого руху в трьох томах під редакцією Г. В. Ліс-Сміт, з передмовою Макдональда, вийшла в Англії у вид. Saxton Publishing Company.

* „Die Literarische Welt. Nr — 10“. Це число літературної газети майже цілком присвячене питанням архітектури. Подано огляд нових книг з архітектури, вміщено багато цікавих статтів. Є стаття й про російське радянське будівництво. Nr ілюстровано відповідними світлинами. З найцікавіших вміщених в цьому числі статтів можна назвати такі: Т. де Фріс. Про пластичне будівельне мистецтво. — Лео Адлер. Мистецтво і техніка. — Ад. Бенс. Радянське будівельне мистецтво.

* Цінна пам'ятка старовини. Комісія в справах охорони пам'яток матеріальної культури визнала, що відомий в Одесі Воронцовський палац, який міститься на бульварі Фельдмана (над морем), є цінна

пам'ятка ампірного будівництва. Для Одеси - ж палац цей є виключна мистецька історична цінність. Зважаючи на це комісія порушила клопотання перед відповідними установами про оголошення палацу заповідником.

* Ювілей Німецького наукового географічного товариства в Берліні. Цього року в травні місяці Німецьке наукове т-во в Берліні, святкує сторічний ювілей свого існування. На це свято товариство запросило географів од усіх країн. З нагоди свят воно має відзначити кількох

визначних географів цілого світу. Так, товариство відзначило і надіслало запрошення взяти участь у ювілей українському географові, проф. Степану Рудницькому, директорові Науково-Дослідного Інститута географії та картографії в Харкові.

* Ювілей Брюкнера. Цього року саме 25 січня у Берліні святкували 40-літній ювілей наукової праці польського славіста Олександра Брюкнера. Філолог, історик літератури, Брюкнер походить з Галичини був у близьких зносинах з Франком.

ПАМ'ЯТІ М. КОЦЮБІНСЬКОГО

* Вшанування пам'яті М. Коцюбинського в школах. Школи столиці, а особливо 25-та радшкола ім. Коцюбинського, відзначили 15-ті роковини з дня смерті видатного українського письменника. 25-та трудшкола організувала в себе "тиждень Коцюбинського". Для проведення цього тижня при школі була утворена спеціальна комісія. З 12 квітня по всіх групах школи опрацьовували комплекс про Коцюбинського. 26 квітня в клубі "Юного Ленінця" відбулися загальні збори всіх учнів школи, а в неділю 29 квітня о 11 год. дня в самій школі—урочисті збори батьків та громадських організацій. При школі вирішено організувати виставку з творів М. Коцюбинського та про нього випустити велику стінгазету з бібліографічним додатком та видати ювілейний збірник, присвячений М. Коцюбинському. В цьому збірнику буде подана біографія Коцюбинського, критична аналіза його творчості, уривки з його творів, зрązки творів учнів школи М. Коцюбинського, спогади про Коцюбинського, стаття "Горький і Коцюбинський" то-що. До участі в збірнику запрошено Вінницьку й Чернігівську трудшколи імені Коцюбинського. Крім того, школа вирішила провести посадку дерев на вулиці й подвір'ї, взяти участь в зборі коштів на пам'ятник М. Коцюбинському шляхом організації лотерей і підписних листів і виступити в радіо-передачі.

* Пожертва на пам'ятник М. Коцюбинського. На залик Центральної Комісії для увічнення пам'яті М. Коцюбинського при Наркомосі до всіх Окрвиконкомів відгукнулися вже такі Окрвики: Чернігівський, який асигнував — 6.000 карб. Одеський — 2.000 карб. та Першотравенськ. — 250 карб.

Кампанія збору пожертв розгортається.

Добровільні пожертви треба надсилати на поточний рахунок Центральної Комісії № 1615 в Харківській філії Держбанку СРСР.

* Ювілей письменника М. Коцюбинського. Центральна Комісія для увічнення пам'яті М. Коцюбинського одержала листа від колективу Чернігівської школи ім. Коцюбинського, яких заходів, на їх думку, слід вжити, щоб відзначити роковини смерті й народження письменника М. Коцюбинського в Чернігові, а саме:

До 15 роковин з дня смерті письменника які відбулися 25-го квітня ц. р., треба впорядкувати могилу письменника, призначити стипендію імені М. Коцюбинського в школі його імені, відкрити меморіальну таблицю на будинку, де жив і помер письменник, організувати в місті й окрузі збирання пожертв на увічнення пам'яті М. Коцюбинського і т. д.

До 65 роковин з дня народження письменника, що відбудуться 18 вересня 1929 року, треба поставити на могилі надгробок в українському стилі (не обеліск, перенесений з єгипетської долини на Болдині гори), — зараз же оповістити конкурс проєктів, реставрувати весь будинок М. Коцюбинського, сад та квітник при ньому, щоб у будинкові й садибі було все так, як за життя письменника, доручивши виробити проєкт реставрації проф. М. Ів. Жукові, який близько знав М. Коцюбинського; укріпити те місце гори, де стоїть могила, щоб, бува, через кілька років могила не зсунулася вниз і т. п.°.

Всі ці заходи, запропоновані колективом школи ім. Коцюбинського, будуть розглянені на найближчому засіданні Центральної Комісії для увічнення пам'яті М. Коцюбинського при Наркомосі.

* За другий пам'ятник Коцюбинському. Як відомо, М. Коцюбинський 15 років прожив у Чернігові, де написав свої найкращі твори, в Чернігові ж проходила його громадська та політична діяльність, тому окрвиконком та міськрада вважають, що в Чернігові більш, ніж у будь-якому іншому місці України треба збудувати пам'ятника Коцюбинському і просять у Раднарком дозволу поставити пам'ятник М. Коцюбинському в Чернігові до 70-річчя з дня народження письменника й після 1929 р., коли у Вінниці буде споруджений пам'ятник Коцюбинському, а також дозволити чернігівській комісії провести збір коштів по Україні й по інших республіках Союзу на спорудження пам'ятника Коцюбинському в Чернігові.

* Про авторське право на твори Коцюбинського. Родина письменника М. Коцюбинського порушила перед відповідними органами справу про те, щоб авторське право на видання його творів передати Всеукраїнській комісії увічнення пам'яті Коцюбинського.

ЛІТЕРАТУРНА ХРОНІКА

* Відрядження українських письменників за кордон. Низка письменників Харкова й Київ за звернулися до Наркомосу з проханням відрядити їх цього літа за кордон. Наркомос визнав за потрібне посилати представників усіх галузей мистецтва і утворив спеціальну комісію, якій доручив розглянути ці заяви й вибрати кандидатів на закордонну подорож. До складу комісії увійшли т. т. Постоловський (голова), Бутвин (заступник), Христовий, Горбенко й Б. Ліфшиць (члени). Комісія ця має також виявити й тих митців, що не подали заяви, але яких треба послати за кордон. В роботу комісії покладено такі принципи: посилати тих митців, що ще не були за кордоном; вибираючи кандидатів — мати на увазі художню якість їх творів; екскурсії складати з таким розрахунком, щоб до них попали діячі різних галузей мистецтва й щоб в екскурсіях за кордон взяли участь як висококваліфіковані працівники мистецтва, так і молодь.

* Подорож українських письменників до Білоруси. В середині травня НКОсвіти відрядив до Радянської Білоруси делегацію українських письменників у складі т. т.: С. Пилипенка, І. Кулика, П. Тичини, Петра Панча, В. Поліщука, Арк. Любченка, В. Сосюри, П. Усенка і А. Панова з метою зазнайомлення з соціалістичним будівництвом і культурними надбаннями братньої республіки.

Делегація одвідала відповідальних керівників, а саме Секретаря ЦК КП(б)Б — т. Кноріна, Голову Раднаркому т. Голодзєда, Голову ЦВК тов. Червякова, НКОсвіти тов. Балицького, НКЗема тов. Прищєпова, з якими в спеціальних розмовах знайомилась про сучасний стан, досягнення й перспективи будівництва радянської Білоруси. Крім цього делегація одвідала Інститут Білоруської Культури, Комуністичний Університет, педтехнікум, музеї, бібліотеки, клуби, Болотну досвідну станцію і Осинобуд, що виводиться на торф'яних болотах. Для ознайомлення з театральними досягненнями делегації було показано три кращих вистави першого й другого державних театрів, а також останні фільми національного виробу. Приїзд української делегації викликав зворушення широких громадських кол. Скрізь українські письменники зустрічали самий теплий і щирий прийом.

Для зазнайомлення білорусів з сучасною українською літературою було улаштовано декілька літературних вечорів у Менську і в Орші.

* Подорож українських письменників по Донбасу. Група письменників: Павло Тичина, Володимир Сосюра, Петро Панч, Іван Микитенко та Остап Вишня на запрошення ВУК'у гірників на початку квітня (з 1 по 15) одвідала низку копалень в Артемівській, Луганській і Сталінській округах де улаштовувала в клубах для робітників низку літературних вечорів. Вечори склада-

лися із доповіді про українську культуру і зокрема літературу, потім провадилася демонстрація творів і закінчувались вечори відповіддю на записки, яких бувало що раз до п'ятидесяти, а то й більше. Приїзд письменників на копальні так зацікавив і зворушив робітничі маси, що залі клубів і палаци праці далеко не могли вміщати всіх, що намагалися бути присутніми на цих вечорах. За планом ВУК'у гірняків письменники мали улаштувати такі вечори лише на восьми копальнях, але не проходило й одного дня, щоб до письменників не прибували іноді за декілька десятків верст делегації з різних заводів і спілок з проханням улаштувати виступи і в їхніх клубах. Коли дозволяв час, таке запрошення охоче приймалося і тому було улаштовано ще літвечірку на великому металургійному заводі ім. Ворошилова в Алчевському і дві літвечірки (від поїзда, до поїзда) на станції Дебальцево і на станції Гришине, на цих великих залізничних вузлах для робітників залізничників. Не дивлячись на те, що в цих пунктах не велося ніякої попередньої підготовки, були лише коротенькі об'яви по цехах, вивішені за 2—3 години, і вони збирали аудиторію до 600 чоловіка.

За всю подорож удалось обслужити біля восьми тисяч слухачів.

Той інтерес, з яким робітнича маса (напрочуд уважна) сприймала ці літературні вечори і те, як вона потім в коротких, іноді плутаних словах висловлювала свою подяку і прохання дати на Донбас українських книжок, свідчить, що культурна революція на Донбасі почалась не на словах, а на ділі.

* Літні екскурсії письменників. План культкомісії харківського колективу письменників передбачає між иншим організувати цього літа групові та індивідуальні подорожі письменників по республіках н/Союзу.

Для індивідуальних мандрівок Наркомосвіта забезпечила за харківським МК письменників 120 літер. Члени колективу сами вказують на своїх заявах до МК, до якого пункту Радсоюзу мають вони подорожувати.

Для групових мандрівок передбачається використати послуги ОПБ БІТу який пропонує для цього такі маршрути: 1) Київ — Канів — Дніпрєльстан (13 днів); 2) Дніпрєльстан — Херсон — Миколаїв — Ольвія — Одеса (12 днів); 3) Херсон — Дніпрєльстан — (12 днів); 4) Пороги — Дніпрєльстан — (7 днів); 5) Донбас — Дніпрєльстан — (13 днів); 6) Київ — Дніпрєльстан — Одеса — (28 днів); 7) Волинь та Поділля — (12 днів); 8) Слобожанщина — (17 днів); 9) Донбас I (8 днів); 10) Донбас II — (10 днів); 11) Донбас - Кривий - Ріг — Дніпрєльстан — (13 днів). Для групових екскурсій забезпечено деякі вигоди й пільговий переїзд по залізниці. Заяви на індивідуальні та групові мандрівки приймає МК письменників до 1 травня ц/р.

* Диспут про „Соняшну машину“ В. Винниченка. 14-го і 15 квітня відбувся диспут, улаштований правлінням будинку літератури ім. Блакитного з приводу роману Винниченка „Соняшна машина“. Диспут притягнув увагу критико-літературних і читачьких кол столиці.

З доповідями виступали т.т. А. Річицький і В. Десняк. В обговоренні прийняли участь як письменники, так і рядові читачі.

* Літературні вечори для Всесоюзного з'їзду єврейських культурцівників влаштували єврейські й українські письменники Харкова. Перший вечір відбувся в клубі ім. Калініна, а другий в клубі працівників освіти. Вечори пройшли вельми успішно. Читали свої твори т.т. Квітка, Гільдін, Меєрович, Аркадій Любченко, А. Панів та інші.

* 100 років з дня народження Ганни Барвінок. У квітні минуло 100 років з дня народження Ганни Барвінок. З цієї нагоди історично-філологічна секція одеського наукового т-ва видає книжку П. Сикоринського, присвячену поетичній і громадській діяльності Г. Барвінок.

* Шевченкові дні в Ростові над Доном. 9—12 березня по клубах Ростова були переведені вечори, присвячені Шевченкові. У вечорах взяли участь мистецькі сили всіх українських гуртків. Святкування пройшло жваво і з великим піднесенням.

* Збірник—річник Інституту Т. Шевченка. Вийшов з друку в ДВУ збірник—річник „Шевченко“, виготований Інститутом Тараса Шевченка, за редакцією акад. С. Єфремова та акад. Д. Багалія. Збірник присвячено дослідженню життя й творчості Т. Шевченка, а також тому оточенню, що в ньому жив і працював Шевченко. Збірник видається за зразком Пушкінських збірок у РСФРР, Гетівських збірок—у Німеччині, Шекспіровських—у Англії, Дантівських—у Італії. У Шевченківському збірнику вміщено: акад. Д. Багалій—„Шевченко й селяни в переказах і історичній дійсності“; В. Державин—„Лірика й гумор у Шевченковому „Журналі““; Б. Якубський—„До соціології Шевченкових епітетів“ і багато інших.

* До збудування пам'ятника Шевченкові в Києві. Пам'ятника Шевченкові в Києві вирішено відкрити 1931 року в 70-ті роковини з дня смерті поета. Комітет для увічнення пам'яті Шевченка ухвалив прияти до збудування пам'ятника широкий кола людності, серед яких збиратимуть добровільні пожертви. Видатніші українські вчені й громадські діячі вважають, що найкраще місце для пам'ятника Шевченкові є колишній Миколаївський парк (проти Київського Інституту Народної Освіти—кол. Університет).

* Підготовка проведення Толстовського ювілею. Укнаука постановила взяти участь в проведенні ювілею Л. Толстого, для чого доручено Інститутові Педагогіки разом з Інститутом Шевченка та

катедрою письменства взяти на себе провідну роль в організації цього ювілею і подати до Укнауки проект заходів, що їх треба здійснити на Україні в зв'язку з цим.

* Збірник пам'яті Толстого. Історично-філологічна секція Одеського наукового товариства здала до друку великий збірник, присвячений Л. М. Толстому. У збірник увійшли матеріали про Україну у творах Толстого, українські переклади творів Толстого, тощо.

* Твори Л. Толстого українською мовою. Українське кооперативне робітниче видавництво „Пролетар“ до 100 роковин народження Л. Толстого друкує в перекладах на українську мову роман „Війна й Мир“ та „Анна Кареніна“.

* Тяга до української літератури. В сумській окрузі за останній рік кількість українських книжок у сільських бібліотеках збільшилась майже вдвоє. Так, коли минулого року українська книжка становила 20% від загальної книжкової маси, в сільських бібліотеках, то тепер вона вже становить 38%. Кількість читців української літератури за цей же час збільшилась на 160%.

* Поширення журналу Іспарту ЦК КП(б)У „Літопис Революції“. Журнал „Літопис Революції“—єдиний журнал, що в статтях, в живих і яскравих спогадах та документах освітлює історію КП(б)У та пролетарську революцію на Україні. В журналі також освітлюється український національний рух та революційний рух Західної України.

Беручи на увагу всю користь і важливість журналу „Літопис Революції“, Управління Політосвіти надсилає на місця директиву, щоб всі бібліотеки, робітничі клуби, селянські будинки та хати-читальні обов'язково зараз же передплатили цей журнал.

* Єврейський літературний журнал. Бюро єврейської секції ВУСППГ вирішило видавати що-місяця літературно-критико-бібліографічний журнал „Проліт“. В журналі будуть відділи художньої літератури, марксистської критики, бібліографії, літературознавства та новини літератур єврейської, української, руської та чужоземних. В журналі переважатиме література, що відбиває дійсність України. З метою ознайомлення єврейських трудящих мас з українською літературою, „Проліт“ дасть низку нарисів з історії української літератури, починаючи з дошевченківського періоду і аж до наших днів. Первий номер цього журналу уже вийшов із друку.

* Наслідки конкурсу. 9-го квітня 1928 року відбулось засідання Журі оголошеного ДВУ конкурсу на юнацький роман і повість. З одержаних 11 (одинадцяти) рукописів ухвалено до друку три, а з цих трьох премійовано два. Першу премію (1.500 карб.) призначено Гр. Епіку—авторові повісті „Без ґрунту“, другу (500 карб.)—Олександру Соколовському—авторові

роману „Перші хоробрі“; до друку без преміювання ухвалено „Кучеряві дні“ І. Кириленка.

Усі інші романи і повісті знято з курсу і автори можуть їх одержати або безпосередньо або написавши листа до ДВУ з зазначенням адреси.

* Новини німецької літератури.

— Arthur Kahan. Щоденник драматурга.

Видання Bruno Cassierer, Berlin. Описання театральних течій, їх боротьби між собою протягом останніх літ.

— Видавництво Kurt Vorwinkel у Берліні видає „Історію національного руху на Сході“ Ганса Кона.

— В найближчому часі в виданні Avalun Verlag вийде біографія Карла Маркса з критикою його творів Отто Рюле (Otto Rühle).

— Hermann Urtel. Guy de Maupassant. Видання Max. Hueber, München.

Літературний портрет письменника, що широко і всебічно охоплює творчість письменника.

— Ignaz Jezower. Книга снів. Видання Ernst Rowohlt, Berlin.

Дуже оригінальна книга. „Зміст її є викладення снів“ з психологічними тлумаченнями з початку історії до наших днів, включаючи сюди і сні відомих осіб, як — от Гете.

* Новини французької літератури. Андре Тьер видав нещодавно написану ним книгу під назвою — „Перед лицем нових проблем“. В ній він аналізує найбільш загострені проблеми нашого часу: групування інтересів, концентрація економічних сил, мішання соціальних класів, адміністративні реформи, стабілізація монети, раціональне використання засобів пересування.

— Видавництво Radot, Париж, оголосило серію великих судових романів. У виданні беруть участь видатні судові урядовці та адвокати.

— Видавництво Grasset видає спогади André Antoine, фундатора вільного театру відважного й передового поборника сучасної сцени.

Спогади відносяться до часів його боротьби проти рутини в театрі Antoin'a і в Одеоні. Книга визначається дуже цікавим змістом. Написана прекрасним стилем.

— Henri Bégaud. Золотий сніп. Спогади дитинства Ліонця, сина булочника. Роман.

— Colette. Народження дня. Чудовий роман. Припускають автобіографічний характер.

— Luc Durtain. Hollywood dépassé. Віски, нафта, флірт і кіно. Роман.

— André Maurois. Бернард Кесней. (Історія чотирьох поколінь) Роман.

— Hug. У Китай. (Подорожування іезуїта по Китаю в 19 віці).

— Pierre de Pressac. Історичні сили Франції.

Подано результати 30-літніх обслідувань французьких провінцій.

— Paul Monet. Між двох огнів.

Французи і аннамити.

— В Парижі в „Editions de la Revue Vrai et du Beau“ вийшла книга George'-a Chklover „Vaux Phalipau“, присвячена російському художникові Миколі Рериху.

Реріх тепер користується в Америці величезною славою.

Мета виданої книги в Парижі — популяризувати Реріха у Франції, де його досі мало знали.

Автори книги взивають Реріха людиною часів ренесансу за його ерудицію у всіх галузях науки.

* Нові книги Франсиса Карко. Видавництво Grasset видає нову серію книг Франсиса Карко, що називатиметься „Життя Богеми“ і подаватиме життя геніальних представників мистецтва та поезії.

Перший том присвячено художникові Утрілью.

* До століття Генріха Ібсена, вийшли з друку у Франції такі книги:

Sigurt Høst. Henrik Ibsen.

Lettres de Henrik Ibsen à ses amis.

Зібрання творів Ібсена в перекладі з норвезької на французьку.

* Новий твір Мориса Метерлінка. В найближчому часі має вийти нова книга Мориса Метерлінка „La vie de l'Espace“, яку, головним чином, присвячено проблемі четвертого виміру. Цікаві примітки видавництва, яке зазначає, між іншим, що природно-історичні твори поета користуються дуже великим успіхом. Так, „Життя комах“ видано тиражем 80 тисяч примірників, „Життя бджіл“ — 137 тисяч примірників.

— В Парижі у вид-ві Галімера нещодавно вийшла нова книга про Олександра Дюма — батька, яку написав на підставі перевірених документів Люкас Дюбретон.

* Еморі Р. Джонсон — „Інтерпретації“ вид. Appleton.

Автор присвячує цю книжку сьогоднішньому і завтрашньому Китаю.

* Нова книга N. Politis, представника Греції в Парижі і секретаря Інституту міжнародного права, присвячена новим течіям у міжнародному праві.

Висновок автора: демократія буде для права 20 століття тим, чим була влада для 17 століття: головною ідеєю, натхненницею, метою.

* Бергсон — кандидат на Нобелівську премію. Французька Академія та Академія Політичних Наук ухвалили на тогорічну Нобелівську премію виставити кандидатом відомого французького філософа Анрі Бергсона.

* Ромен Ролан їде до Радянського Союзу. Ромен Ролан прийняв запрошення радянського уряду на урочисте святкування 100-х роковин народження Толстого. Одночасно Ромен Ролан має одвідати найбільші промислові центри.

* Подорожування письменників. Поль Моран (французький романіст) поїхав до французького Конго. Він подорожує, як переказують, за маршрутом Андре Жіда.

* Книжкові новини Англії. Відомий англійський письменник і драматург Cosmo Hamilton, автор, що користався успіхом комедії „Bridge“, переробив і пристосував для сцени „Записки Піквікського Клубу“ Дікенса.

— У ельс написав новий утопічний роман під заголовком „The way the world is going“.

— В-осени цього року мають вийти спогади нещодавно померлого Лорда Асквита „Спогади і роздумування“ 1852—1927“.

— Найкращі оповідання 1927 року. Т. І Англійські. Т. II. Американські. Під редакцією Едварда Дж. О'Брієна, вийшли у Jonathan Cape.

— Едвард Мак Чині Сет — „Американські партії і вибори“, вид. Oxford University Press. London: Milford. Це єдиний повний науковий огляд складної системи партій в Америці.

— Новий сенсаційний роман в Америці. Новинкою, що призвела до незвичайної сенсації на книжковому ринкові за останні місяці, став другий роман молодого автора Thornton'a Wilder: „Міст Сан-Луї-Рей (The Bridge of San-Luis Rey). За тему цього роману править описання залізнодорожної катастрофи на мості в Мексиці, під час якої загинуло п'ять чоловіка.

Автор послідовно списує життєві шляхи, що привели цих 5 чоловіка до загибелі на мості Сан-Луї-Рей.

Книга дістала найкращі рекомендації і першого-ж тижня за її з'явленням було розкуплено 10 тисяч примірників.

* Століття „Review the Atheneum“. Славне англійське „Review the Atheneum“, найстаріший англійський критичний журнал, святкує цього року своє століття. Серед своїх співробітників воно мало Томаса Гарді, Карлейля, Єлизавету Бровнінг й інші.

* Пеклування за в'язнів. Англійська адміністрація наказала вилучити з бібліотек, що по в'язницях, роман В. Гюго „Нещасні“.

* Діяння англійської цензури. Англійська цензура за повідомленням „Bulletin de la Maison du Livre“, заборонила зібрання творів П'єра Люїса і Франсіса Карко.

* Смерть Вільяма Ле-Ке. У Бельгії помер Вільям Ле-Ке, невтомний мандрівник, експерт у шпигунських справах і автор 150 сенсаційних та детективних оповідань, між ними визначається повість про Распутіна.

* Спогади Г. Д'Анунціо. Габріель Д'Анунціо готує том спогадів про Елеонору Дузе та Сару Бернар.

* Ювілей Оттона Зупанчича. У лютому цього року Словенія святкувала 50-річчя народження свого найбільшого сучасного поета Оттона Зупанчича, творця новітньої словенської лірики.

* Книжкові новини у Польщі. — Juliusz Kaden — Bandrowski написав нову книгу „На берегах великої річки“. Книга є продовження юнацьких спогадів у його книзі „Місто моєї матери“.

— Відомий поет Antoni Slonimski видрукував антимілітаристичний вірш „Око за око“.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Художня виставка гірників. ВУК гірників в кінці квітня улаштував в Харкові художню виставку донбаських і криворізьких гірників. Виставлені були як копії із відомих картин так і оригінальні полотна і малюнки олівцем і пером. Характер тем, що їх зафіксували молоді художники, різко відрізняється від тем професійних художників. Переважали малюнки із гірняцького побуту, їхні процеси виробництва і пейзажі Донбасу. Серед виставлених малюнків багато було ще початкових вправ, але були й такі, що заставляють говорити про їх майстрів, як про даровитих художників.

Вигідно відрізняються роботи Горлівки, Енакієва, Боков-Карлівки, Щербинівки й Голубівки.

Із горлівських робіт особливо гарні малюнки пером і ліно-гравюри Кравцова. Він показує головню суворий димчастий пейзаж Донецького басейну. Крім графічних робіт, у Кравцова є досить непогані зарисовки аквареллю і етюди маслом.

Такі роботи, як „Терриков“, „Копер“, „Коксові печі“, „Забой“, „Клара Цеткін“ і інші.

цілковито можна показати на виставці художників - спеціалістів.

Дуже гарний жанровий малюнок тушшю Мушенка, що подає „Споочинок“ робітників за читанням газети „Кочегарка“.

Енакієвська рудня, крім прекрасних дрібних зарисовок з натури олівцем і аквареллю (Орлов — „Читка в казармі“) виставила цілу низку полотенців. Звертає на себе увагу праця двох однофамільців — Павла й Петра Панченків.

Обидва вони подають майже весь перебіг видобутку, сортування та навантаження вугілля, а також знайомлять глядача з різноманітними моментами побуту гірняків.

Боково-Карлівка відзначається творами Грушкіна — „Вид рудника“ і Голенка — „Погрузка угля“.

У Щербиківці цікаві праці Грінченка — „Прием членских взносов“ і Лескового — „Получают лампы“ та „Можно ли устроиться?“.

Крім цих праць, на виставці є велика кількість зарисовок з натури, копій з репродукцій і навчальних нарисів.

Чимало різноманітних плакатів, що відрізняються часто дуже пильним і майстерним опрацюванням (Горлівка, Боково - Карлівка) і відповідають на всі моменти побуту гірників.

Загалом організовану всеукраїнським комітетом спілки гірників виставку треба вважати за велике досягнення й цілком вітати почин. Широкий суспільності, завдяки виставці, стали відомі молоді свіжі сили Донбасу, що їх треба всіляко підтримувати.

* Жовтнева виставка в Одесі. Художню виставку „10 років жовтня“ з Києва перевезено до Одеси. Окривконком одеський дав для виставки приміщення й взяв на свій кошт технічний персонал та комунальні послуги. Виставку в Одесі відкрито 10 квітня. Тривала вона до 10 травня. Виставком дістав запрошення від Дніпропетровського окривконкому, який дає кошти на організацію виставки в Дніпропетровському. Крім того одержано запрошення від низки міст Донбасу.

* Виставка художньої творчості селянок Дніпропетровщини. В історико-археологічному музеї в етнографічному відділі відкрито виставку народної творчості селянок Дніпропетровщини. Почасти Запоріжжя і Криворіжжя. Високохудожні зразки народної творчості на замовлення музею скопійовано на папір з тих, орнаментів, що ними прикрашають селянські стіни в середині хати та піч.

* Українська графіка в московському музеї мистецтв. Московський музей мистецтва закупив понад 40 гравюрних листів з виставки „Гравюра Радянського Союзу за 10 років“. Музей придбав гравюри Касьяна, Падалки, Налепінської, Довгаля та інші.

* Всеукраїнський з'їзд АХЧУ. Протягом 3-х днів (7—10 квітня) відбувся 1-й Всеукраїнський з'їзд Асоціації Художників Червоної України. На з'їзд з'їхалося чимало делегатів з усіх видатніших місць України: Києва, Одеси, Дніпропетровського, Чернігова, Полтави, Миколаєва, Херсона та інші.

МУЗИКА, ТЕАТР І КІНО

* Опера закінчила сезон. Поточний сезон Харківської Державної Опери закінчено.

З нового року дано 6 постановок—3 оперних („Снігуронька“, „Пригоди Гофмана“, „Тарас Бульба“) й 3 балетних (Лебедине озеро“, „Йосип Прекрасний“, „Гротеск“) а за весь сезон—17 постановок.

Одною з кращих виконанням опер, не тільки в 1-му циклі, а в цілому сезоні була „Снігуронька“, що під керуванням А. Моргуляна проходила, як кажуть „концертно“. На жаль, тяжка хвороба на 1½ місяці вивела А. Моргуляна з роботи, що спричинилося й до виключення з плану постановки нової опери „Принцеса Турандот“.

Найбільш позитивною за те оцінки заслуговують вистави опери „Тарас Бульба“ та

Завдання з'їзду було остаточно оформити ідеологічно-мистецьку платформи АХЧУ, внести корективи до минулої діяльності, накреслити та затвердити план для роботи надалі, переобрати керівні органи.

Діяльність з'їзду почалася з затвердження декларації АХЧУ, а далі робота тривала в окремих комісіях. Організаційна комісія опрацювала справу структури осередків АХЧУ та зв'язок їх з центром: політосвітня—розглядала питання масової роботи АХЧУ, шляхом влаштування виставок, педагогічних студійних робіт і т. інш.; виробничо-фінансова комісія розробила питання матеріальної бази АХЧУ, забезпечення членів Асоціації потрібним для роботи матеріалом, а далі йшла робота в напрямку організації видавничої справи то - що.

Наприкінці з'їзд обрав нову президію т.т. Пилипенка Б., Комишко, Мартинюка, Ткаченка, Козіка, Комара, Глузкіна, Розенберга. Одне місце залишено представникові від Донбасу.

* Виставка єврейської колонізації на Україні. В Парижі в зал „Катр Шмен“ відбувається виставка художника Рибак. Останній подорожував по Україні недавно. Підчас свого подорожування він змалював у багатьох рисунках і акварелях життя єврейських сільсько-господарських колоній.

* Століття смерті славетного еспанського художника Гойа. В зв'язку з святкуванням цього століття видано королівський декрет, в якому наказується про негайне вироблення умов конкурсу в скульптурі, літературі, музиці, малярстві і декоративному мистецтві.

* Портрет Рембрандта. В луврському музеї в Парижі в квітні виставлено недавно оформаний скульптором Альфредом Буше знайдений ним ще 10 років тому авто-портрет Рембрандта. Експерти визнають, що авто-портрет написано Рембрандтом між 1650—53 р.р.

балетів „Прекрасний Йосип“ з гротеском, що вкупі з перенесенням у II-й цикл „Червоним Маком“ були окрасою останньої половини сезону.

Окремо підкреслюємо факт вистави „Тараса Бульби“—першої оригінальної української опери, виставленої за три роки існування Українських Державних Оперних Театрів. Не вважаючи на незадовольняюче зроблені (М. Старицького) лібрето й оркестровку опери (Л. Штейнберга), Тарас Бульба мав цілком певний успіх у аудиторії і заслужену позитивну оцінку критики. Багато зробив для виявлення цього капітального твору Лисенка—художник А. Петрицький, давши яскраве і строго-витримане оформлення.

Не можна оминути й влаштованого ХДАО симфонічного концерту пам'яті Т. Шевченка

що набрав значіння визначної події в історії української симфонічної музики.

В організаційному відношенні дуже втішний був факт притягнення в оперу організованого глядача через запровадження системи запровадження вистав профспілкам та окремим організаціям, також низки звітів адміністрації ХДАО перед цим організованим глядачем.

* Концерт жіночого квартету. 31 березня в державній книгозбірні ім. Короленка відбувся перший у Харкові прилюдний концерт жіночого вокального квартету. Склад квартету хороший що до вокального матеріалу та художнього рівня — Наливайко, Єсіпова, Пажитнова та Полунова. Керівник квартету проф. Бестрих.

Квартет протягом цілого року подорожував по Україні і підчас цього вдосконалювався що до технічного боку та набував камерної вокальної культури. Репертуар квартету — український. Щоб його створити, за незначною кількістю оригінальних квартетних творів, довелося перекладати хорові речі на квартет. Це конче потрібно, бо без виконання хоча б таких перекладних творів, не буде стимулу для створення оригінальних квартетних творів. Тепер у репертуарі жіночого квартету є твори 11 українських композиторів.

Концерт довів, що надії, які покладалися на квартет підчас його організації, в цілому виправдались.

Квартет являє собою ансамбль хорошої згучності, з порядною трактовкою творів та відповідним перейняттям духом української вокальної культури. З виконаних творів заступовували на увагу речі Ступницького, Радзівського та Людкевича.

* „Думка“ Директор капели „Думка“ склав умову з Курортним Управлінням в Одесі; за цією умовою „Думка“ в повному складі протягом червня перебуватиме на Одеських курортах, одержуючи повне утримання й лікування від КУРУП'у.

„Думка“ зобов'язалась за це дати на курортах Одеси 18 концертів.

Всі робітники капели „Думка“ з 4 по 19 квітня ц. р. одержали профвідпустку за кол. умовою. Після відпустки „Думка“ до 1-го червня продовжуватиме плановий об'їзд України, згідно з умовами, складеними з окремими округами, в тім числі Кам'янець-Подільський, Проскурів, Умань, Черкаси.

Закінчила першу половину літнього сезону „Думка“ в Харкові, де дала кілька показових концертів.

* Конкурс робітничих хорів. Бажаючи внести плановість у розвиток музичної справи серед робітників та зважити сучасний художній рівень її, ХОРПС узяв за мету влаштувати низку музичних конкурсів в окружному масштабі. Один з таких конкурсів — змагання робітничих хорів — і відбувся 25 березня в приміщенні Держдрами — в Харкові.

Слухаючи прилюдні звіти хорів видно, що хори співають майже виключно твори україн-

ських композиторів і в значній мірі революційні. Склад гуртків, — або на 80% або виключно пролетарський. Зродились вони здебільшого останніми роками. Інтересно, що більшість хоргуртків скаржилась на індеферентність правлінь профсоюзів або клубів що до матеріального стану хорової справи. Очевидно, великі художні результати поодиноких хорів та життєздатність усіх їх залежать від ініціативи й незвичайної зацікавленості робітничої маси.

Кожний з хорів, що виступав, виконував по три речі, з числа яких одна „Кузня“ Толстякова, ефектний і хороший хор, не зовсім виразний що до структури тільки в самому кінці, співалася всіма гуртками. За деякими винятками склад диригентів порядний. Що до складу співаків, то вони не досить блискучі вокальним матеріалом, жіночі голоси значно кращі за чоловічі. Кількість співаків у хорах хитається поміж 30 та 45. З поміж хорів відзначаються своєю порівняною вокальною культурністю та вищим художнім рівнем гуртки нархарчу (диригент Куніцин) та трамвайників (диригент Житніков).

Загалом досить хороший початок налагодження масової музичної роботи серед робітництва. Що-ж до хиб організаційного порядку, то при дальших спробах, певно їх усунуть.

* Першотравневі змагання клубних гуртків. В Дніпропетровському відбулася грандіозна олімпіада профсоюзних, художніх, музичних, хорових і драматичних гуртків. Розпочалися змагання 17 квітня і закінчилися 11 травня. Конкурс провадився в порядку громадського прогляду. Оцінка провадилася спеціальним журі з представників ОСПС, Політосвіти, союзу Робітос, а також спеціальних консультантів. Кращим гурткам, а також їхнім керівникам видано премії.

* Конкурс робітничих оркестрів в Харкові. В конкурсі взяла участь оркестри таких підприємств та організацій: 1) Шклозаводу та транспортників при станції Мерефа; 2) Донвугілля; 3) Заводу „Світло Шахтаря“ 4) Заводу „Серп і молот“; 5) Ф-ки ім. Тінякова; 6) Робітників Південних залізниць; 7) ХПЗ та 8) Будянського заводу.

Процент робітників, загалом, всюди дуже великий, досягаючи в деяких оркестрах 100% („Світло Шахтаря“ та Будянський завод). Кількість виконавців в оркестрах хитається поміж 15 та 35 чол. Найстарша оркестра — заводу „Серп і молот“.

Склад виконавців, загалом, добрий. Окремі виконавці-робітники часом виявляли дуже високу техніку. Диригентські сили теж хороші. Рівень їх трохи вищий за хорові.

Конкурсне журі присудило премії таким оркестрам: першу (портрет композитора Глазунова) — оркестрі Південних залізниць (диригент Мірошніченко), другу — Будянського заводу (диригент Кожевніков) і третю — заводів „Серп і Молот“ (диригент Левченко).

Поза цим, журі відзначило й досить порядний художній рівень таких оркестр — Мерефянського; Донвугіля та ХПЗ.

* Пересувний театр ім. Коцюбинського. У Вінниці організується пересувний робітничо-селянський театр ім. Коцюбинського з українським, руським, єврейським та польським відділами. Український та єврейський відділи уже організовано.

* Ювілей театру ім. Заньковецької. 9 квітня в Артемівському театрі ім. Заньковецької відсвяткував свій п'ятирічний ювілей. На ювілей було виголошено й зачитано численні привітання від різних професійних, громадських і мистецьких організацій. З 15 квітня театр виїхав на копальні Донбасу, де дасть низку вистав.

* Театри в наступному сезоні. Харківський Окрвиконком затвердив план окружного управління видовищ на наступний рік. Приблизно в наступному році працюватимуть ті-ж театри Окружного Управління, що функціонують і нині, себ-то в Червонозаводському гратиме — українська трупа, в помешканні кол. Катерининського театру — Дитячий Театр, в театрі ім. Шевченка, — музкомедія, в театрі кол. Гріке — цирк

Що до помешкання кіно-театра „Модерн“, то тут кіна не буде, а виступатимуть різні трупи. Залишається також пересувний Робсельтеатр, що ще більше розгорне свою роботу.

Окрвиконком вирішив, що Харківський Державний Театр треба реорганізувати, залишивши в ньому тепер лише основне ядро. Вирішено і надалі практикувати колективне відвідування театрів підприємствами та профсоюзам. Поставлено питання про організацію в Харкові окремого театру руської драми. Одночасно Управлінню Видовищ та Окрполітосвіті Окрвиконком запропонував розробити справу про українізацію Музкомедії.

* Одеська держдрама на Кельнській виставці. Одеська держдрама одержала від Всеукраїнського підвідділу виставочного комітету СРСР на всесвітній виставці в Кельні запрошення надіслати фотографічні знімки вистав театру, матеріали преси, зарисовки гримів. Дирекція Держдрами надіслала за кордон 12 фотознімків своїх вистав, фотографії ескізів і макетів оформлення і альбом з відгуками преси на виставі театру.

* Гастролі Саксаганського і Садовського відбуваються в Одесі в театрі ім. Луначарського. Ідуть п'єси: „Наталка Полтавка“ і „Суета“.

* Гастролі франківців у Сумах. Із 15 квітня в Сумах гастролював державний драматичний театр ім. Ів. Франка.

Приїзд франківців з Києва оживив одноманітний сірий примієр театрального життя у Сумах.

Художня нарада при агитпропі ОПК мобілізувала громадську увагу до театру.

Розпочали франківці свої гастролі постановою „Заколот“. І характерно: до приїзду

франківців театр переповнювали різношерсні відвідувачі, серед них значна частина — дрібно-непманського елементу.

На відкриття гастролів франківців прийшов новий монолітний глядач — металіст з заводів, з майстерень: спектакль закупила спілка металістів.

Вистава мала величезний успіх.

Дальші вистави: „Лісова пісня“, „Джума Машид“, пройшли з не меншим успіхом.

Кілька спектаклів наперед закупили профспілки.

* Подорож „Веселого Пролетаря“ на Кубань. Театр ВУРПС'у „Веселий Пролетар“ провадить переговори з кубанськими профорганізаціями про гастролі на Кубань. Передбачається що „Веселий Пролетар“ свої вистави на Кубані почне в травні.

* Державний єврейський театр УСРР. Цьогорічного сезону державний єврейський театр України обслужив два міста — Одесу й Харків. Це до деякої міри ускладнило роботу театру.

Крім п'єс попередніх сезонів театр дав в Одесі три нових вистави: „Юнген“, присвячену до Жовтневих роковин, „Ристократи“ — музкомедію і „Бабеф“.

З 18 лютого театр працює в Харкові. Крім оцих п'єс театр відновив низку старих вистав („Койменкерер“, „Загмук“, „Цвей Кунілемлах“, „Пурім Шпіль“, „Голдене Медіне“), „Бале-тойвес“ за твором Менделе-Мойхер-Сфорім, і нарешті, п'єсу українського драматурга Дніпровського „Любов і дим“.

Свій цьогорічний сезон театр закінчив 10 квітня.

Літо театр використає для гастролів по містах з компактними масами єврейського населення. Уже провадяться переговори з Києвом, де різні культурні і професійні організації погодилися закупити 15 спектаклів єврейського театру. Є проект, крім низки міст України, відвідати ще й Білорусію, — Менське, Гомель, то-що.

Влітку театр також почне підготовчі роботи для наступного сезону. Зокрема серйозну увагу звернено на підготування репертуару. Є надії, що теперішня криза, або краще брак репертуару трішки зменшиться. Нині театр має в своєму портфелі такі п'єси: „Блут“ (кров) Оршанського, „Ердлін“ Е. Савіковського, „Менахем-Мендель“, за Шолом Алейхемом і „Ойцер“ за Пінським. Крім того, театр замовив п'єсу відомому єврейському письменникові Д. Бергельсонові „Житлоплоца“.

* Конгрес драматургів. У квітні ц. р. відбудеться в Берліні міжнародний конгрес драматургів.

* Новий музичний журнал. „La musique“ почав виходити з початку цього року. В йому беруть участь: Ролан Манюель, Леон Валь, Андре Обей, Еміль Вілермос, Стравінський та інші.

* Нові кіно-картини. В Одесі й Києві режисер ВУФКУ М. Терещенко провадить нині зйомку комедії „Митрошка —

салдат революції". Фільм змальовує побут селянської молоді та пригоди сільського парубка за часів громадянської війни. В картині багато воєнно-технічних моментів. Режисер О. Довженко, який поставив „Звенигору“, нині працює над постановою картини „Арсенал“. Фільм цей має подати героїчну революційну боротьбу київського Червонопрапорного арсеналу за владу рад. У Києві знято масові сцени, в яких взяли участь арсенальці та робітники різних місцевих підприємств. Режисер Долина на Одеській кіно-фабриці почав ставити новий художній фільм — фільм „Буря“. Сюжет героїчно-революційний, боротьба червоних з білими на морі. У картині виступає заслужений артист республіки Замичковський та інші.

✱ Хронікально-революційний фільм ВУФКУ. Закінчується монтаж великого хронікального фільму, що охоплює час від початку імперіалістичної війни до 10-х роковин Жовтня на Україні. Фільм складено за типом кіно-доповіді; сценарій написали т.т. Габович і Могилевський на підставі маніфесту ВІК СРСР та відозви ЦК КП(б)У. Для цього фільму зібрано історичний хронікальний матеріал, що висвітлює революційні події на Україні.

✱ Нові наукові фільми. ВУФКУ з участю українського наукового інституту книгознавства почало знімати науково-популярний фільм під назвою „На крилах книжки“, в якому буде показана історія книжкової справи та друку від стародавніх часів

аж до наших днів. Суто-технічні елементи фільму чергують з художніми, що має зробити картину цікавою для широких глядацьких кол. Картину на одеській кіно-фабриці ставить режисер Шор. Оператор Кауфман, що знімав картину „Одинадцятий“, працює нині над зніманням наукового фільму, під назвою „Ясла“. Цей фільм має показати роботу й досягнення наших організацій в справі охорони здоров'я матери й дитини.

✱ Величезний успіх „Звенигора“ в Парижі. 31-го березня Фільм-Клуб показав в авангарднім кінематографі „Студія 28“ для своїх членів французьких кінематографістів фільм ВУФКУ „Звенигора“ постановка О. Довженко. Успіх „Звенигора“ мала величезний. Гарне закінчення — будинок уряду з емблемою та написом „Пролетарі, всіх країн єднайтесь“ і ефектовний каскад іскр в майстерні викликав овацію присутніх.

Увечері того ж дня в Сорбоні в залі Декрета „Група філософічних студій“ влаштувала лекцію Л. Мусінака на тему „Сучасні тенденції радянського кіно“. Показано „Звенигору“ першим фільмом, потім продемонстровано кінець „Потьомкіна“, „Матері“ й одну частину фільма Вертова „Шагай Совет“.

У присутньої аудиторії, що складалася з інтелектуального Парижа, „Звенигора“ мала найбільший успіх, далеко більший, ніж „Потьомкін“ та „Мати“.

Відбулася також демонстрація „Звенигора“ для французьких студентів в Сіне-Лятен.

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В КИЄВІ

Київ — місто співоче.

В час занепаду справжнього мистецтва киян розважали своїми співами сліпці. Були то тріо, квартети, квінтети й цілі хори. Співали такі „ансамблі“ під акомпанюмент фізгармонії, гармонії, гітари, балалайки і просто без всякого акомпанюменту. Публіка оточувала їх тісним колом і задовольняла свої естетичні потреби. Треба визнати, що сліпці мали достатню вправність.

Час занепаду й будівання пройшов і тепер ми вступили в иншу фазу. Тепер маємо українську оперу. Робітничі клуби в справі організації художньої сторони своєї культуроти не йдуть наосліп, а під керуванням одного центру з певним художнім плануванням і добром.

Справі підвищення художності й кваліфікованості з боку виконавців спричинилося відкриття в Києві Дома Учених. Першої половини зимового сезону поточного року, безперечно, художні концерти в Домі Учених мали значний художній вплив і на інші клуби. Відбувалися спільні наради, щоб добути чи опрацьоване в Домі Учених можна було використати і в інших клубах, це мало значіння в тому напрямі, що художні речі з українським текстом не ставали тільки новинкою в Домі Учених, а з їх починають користати й інші. Позначилося це в першу чергу на

Будосі, де концерти відбуваються українською мовою, а до того якось не міг цей клуб твердо стати на цю дорогу.

Українізація потрохи проходить і в інші клуби. На початку весни клуб металістів організував навіть у себе виставку української книжки. Деякі навіть почали конкурувати з Домом Учених. Так, наприклад, Культкомісія М. К. УАН організує в залі Всенародної Бібліотеки літературно-музичні вечірки спеціального призначення. 26 березня відбулася вечірка на спогад 40-х роковин виходу альманаха „Перший вінок“, де взяли участь тільки жінки. Доповідь зробила учасниця того альманаха Олена Пчілка. Виконували тільки речі жіночої творчості. Отже це вишло чисто жіноче свято з промовами на честь української жінки, як культурної діячки.

Заінтересованість музичною культурою проходить в широкі кола робітництва. Ця заінтересованість викликала потребу організувати Робітничу Консерваторію. Організація в Києві Вечірньої Робітничої Консерваторії має величезне значіння. Не тільки до революції, але навіть і довший час вже по жовтневих днях мистецтво, а особливо музика й спів остаються за межами доступу робітництва. Робітництво часами тільки дістає окрушки з багатого мистецького стола, що дають жерці цього мистецтва. До того ж

робітник залишався пасивним, бо поставитись свідомо робітникові не позволяла слаба культурна підготовка. Тепер в своєму клубі він потрохи втягається в інтереси мистецтва, виявляє бажання ближче спізнати суть мистецтва і часом навіть стати виконавцем перед своєю аудиторією. Найчутливіші з робітників і склали той кадр, з якого набрано перший склад Робітничої Консерваторії.

Відкрито функції й перші організаційні заклади при Музтехнікумі вже давно, ще з 12 лютого, але офіційне відкриття відбулося 10 квітня в Будинку Комосвіти з привітаннями й концертним відділом. Забажала вчитися в Консерваторії така сила робітників, що довелося припинити запис десь на 600 проханні, бо фактично були можливості прийняти тільки 150 чол. (з них 35 канд.). Все то робітництво від станка (до 75%). Звичайно, високої кваліфікації тут вже трудно сподіватися, але загальне підняття музичної культури серед робітничих мас буде тим стимулом, що наближатиє ті маси до нового побуту. Для одиниць це будуть двері до вищої освіти в муз. інституті, а можливо, й широка естрада.

Музичне зацікавлення зродилося як наслідок праці музичних та хорових гуртків і драмгуртків при робітничих клубах. Праця таких гуртків так достигла, що навіть стала можливістю перекласти прилюдний конкурс. Змаганням клубних гуртків відведено в місцевій київській пресі дуже багато уваги. Обмірковувано питання, скільки гуртків може дати на конкурс кожна спілка; які принципи преміювання мусять бути і т. д. Конкурс музгуртків відбувся у березні місяці і десь в середині місяця закінчився. Визначилися гуртки луг'янівського робклубу, спілки друкарів, Ленкузні. Вивисено побажання, щоб Культвідділ О.Р.П.С. ближче став до цієї справи, організував керування, виробив репертуар то-що. Конкурс драмгуртків віднесено на квітень місяць.

Масовий інтерес до музики, хорового й камерного співу сприяв організації т. зв. музичних демонстрацій в Інституті ім. Лисенка. Щодівторка й п'ятниці професура інституту демонструє музичних класиків грою на роялі чи інших інструментах, або співом з відповідними до кожного твору поясненнями. Інститут організував з добрих співаків - чоловіків хорний ансамбль (хоранс), що працює без диригента. Хоранс виступає в залі Інституту і в клубах. Влітку їде на гастролі в Полтаву, Харків, на Донбас.

Не упосліджене й образотворче мистецтво. Розгортає цілком планово роботу художній інститут, але того не досить. Асоціація художників Червоної України організувала в Києві загально-освітні художні курси, що мають обслуговувати робітників, червоноармійців та селян. Перевагу й тут дано робітникам. 100% безробітних мають право вчитися безплатно.

Опера закінчила сьак-так свій сезон. Видатними співцями вона не виблискувала, такий загальний присуд. Навіть „гвоздь“ сезону —

„Тарас Бульба“ не добрав собі добрих виконавців для синів Бульби. Визначався Донець в ролі „Тараса“. В ролі матери бездоганна була Захарова. Взагалі відчувалася баритонова криза. Вже з квітня дирекція почала заохочуватися обновляти склад виконавців та режисуру.

Драматичний театр ім. Франка за цей сезон здобувся на значні досягнення. В місцевій газеті так і відзначалося: „Велике досягнення театральної культури“. Дійсно, це не тільки вузько-мистецьке удосконалення, а широка культурна робота, як на цей час. Звернено увагу на культуру слова. Праця з артистами Філемона Гаєвського, викладача Муз. Драм. Інст. ім. Лисенка, дала свої наслідки. Українське слово зазвучало в устах артистів не тільки лексикою, а й інтонацією, офарбленням звуків та загальною чіткістю вимови. Сприймаючи загалом добру виставу п'єс, глядач разом з тим милувався й високою культурою слова. В цей сезон блискучо показали артисти свої творчі здібності на виставах таких п'єс, як „Сон літньої ночі“, й особливо „Заколот“. Успіху останньої значно сприяв добрий переклад того ж викладача. Слухаючи п'єсу, забувалося, що то переклад, так зміло перекладач обминув всі труднощі навіть в передачі жаргонних виразів.

Співала капела „Думка“. Раніше у публіки зривала оплески мистецьким виконанням „примітивів“, а тепер частіше публікує класиками і навіть виконує ораторію Гайдна „Чотири пори року“. Значно підвищила свою кваліфікацію і друга капела „Рух“, що в цьому сезоні відсвяткувала п'ятиріччя своєї художньої праці.

В цьому сезоні, щоб-то на протязі чотирьох місяців 1928 р. відбулося в Києві аж два диспути: один в Домі Учених, а другий в Музеї Революції, — про „Соняшну машину“ Винниченка. Загалом обидва диспути не далеко відбігли один від одного, бо деякі критики й літератори брали участь в обох диспутах. Остаточного якогось рішення не здобуто: одні ставилися прихильно й доказували, що твір деяку вартість має в собі, другі нарікали й доказували, що він, цей твір, ніякої вартості не має.

Єврейська культурна робота теж позначалася за цей сезон в Києві. Урочисто відбула своє офіційне відкриття Н.—Д. Катедра єврейської культури при УАН. Працює вона вже з кінця минулого року, але відкриття відсвяткувала прилюдно 5 лютого. В середині березня в Домі Учених відбувся великий концерт виключно єврейської музичної творчості. Концерт зродив зацікавленість до єврейської творчості. На полі культури й мистецтва українська й єврейська інтелігенція найшли спільну мову.

З літературних організацій виявляє не тільки свою вузьку професійну роботу, а й ширшу громадську літорганізація „Західня Україна“. Крім своїх літературних видань, вона видала брошюру Івана Лакізи: „На руїнах поводи“, що має ознайомити широку

кола радянського громадянства з тим стихійним лихом, яке спало на пригнічених ярмом панським наших братів Західної України.

Не тільки наукову, а й культурну роботу веде Історична Секція УАН. На пошану видатних подій чи діячів вона улаштовує прилюдні збори, виставки, то-що. Так було на честь століття збірника пісень Максимовича. Оце в березні вийшло ч. I за цей рік „України“, присвячене Ользі Кобилянській. Юбілеєві цієї письменниці надано широкого громадського значіння, щоб збудити інтерес до потоптаної боярським чоботом Буковини.

Пам'яті проф. Антоновича також улаштовано виставку й прилюдне засідання з участю представника від Галичини. Широкий громадський інтерес має заснована при Секції „Українсько-Молдавська Комісія“.

1-го травня Київ голосно співає. Культвідділ О.Р.П.С. організував „хорову олімпіяду“, в якій беруть участь усі хори м. Києва (клубні, ВИШ'івські й професійні). Виконано буде 5 пісень: „Інтернаціонал“, „Марсельезу“, „Вічний революціонер“ і дві веснянки.

Л. Гайка

КУЛЬТУРНЕ Й МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ЛЕНІНГРАДА.

(Допис)

Наступає весна і ми можемо підвести підсумки зимового сезону. Останнім часом у нас запанував якийсь „скачкообразный“, я би сказала, календарний розвиток мистецтва й літератури. Наче видавництва й дирекції театрів змовились відновляти свою діяльність й виявляти творчу ініціативу лише в зв'язку з якимось ювілеєм, святковою датою, шануванням якоїсь особи. Цей рік видався ніби особливо багатим на подібні, варті ушлявлення дати. 35-річчя „заслужених“ іде за 45-річчями „народних“ артистів, і Юр'єв, Певцов, Корчагина-Александровська, завідаватель оперової трупи Шкафир, балет-майстер Ксешинський та инш. виступають по черзі героями урочистих свят на академічній сцені.

Такий спектакль, звичайно, може на один вечір зацікавити увагу глядача й надовго увагу ювілянта, особливо коли він збігається з якимось 70-річчям з дня народження, чи 40-річчям сценічної діяльності. Але сенсації виключно театральної, зрозуміло, він не зробить. Бо в більшості вага спектаклю й полягає в емоційному офарбленні уяви й особливо зворушливих уклонх артистів, які переживають на сцені згасле сійво своєї колишньої слави. Інколи ювілейна п'єса не лишається навіть у репертуарі. Так було з Павлом I, ювілей Певцова, котрий рідко-рідко з'являється в репертуарі. Треба полюбуватись, що теж буде й з „Иудушкой Головлеви“, — ювілей Надеждина. Хоча „Иудушка“ в репертуарі театру комедій — прем'єра, й сама з себе цікава новина, а чи лишиться він у програмі — питання. Виняток із що-йно сказаного — Борис Годунов, віднесений до XXXV-річчя Шкафера, поновлений за давньою редакцією Мусоргського. Ця вистава трохи не утворила сенсації — не своїм гарним і музичним виконанням всієї ансамблі, не чудовою барвистістю й художньою декоративністю, а саме цією новою редакцією, коли так можна висловитись, музичним текстом. Глядач і слухач з маси досить кепсько розуміється на різних музичних узорах в обох оркеструваннях. Він більше помічає, що в давніший виставі не було сцени, коли гогольська юрба простягає руки Борисові, а юро-

дивий не хоче взяти від нього копійчини, а в новій — е, й інші новини що до самої вистави. Але на сторінки часописів музичних та театральних журналів повернулася справжня полеміка між представниками музичної думки: з одного боку — А. К. Глазуновим, захисником і учнем Римського-Корсакова, й з другого — Ігорем Глібовим, щирим прихильником редакції Мусоргського. Асоціація сучасної музики присвятила окремий диспут цій новій виставі.

Така календарна система складання програми, звичайно, сприяє відновленню багатьох давніших і, безумовно, цінних постановок: „Снігурочка“ (ювілей хормайстера Бауера), балет „Донька Гарама“ (ювілей Ксешинського) й т. ин., проте, мало сприяє звичайному оновленню репертуара. Жодна нова вистава цього сезону не виправдала покладених на неї надій, — ні „Рост“, ні „Джума Машид“ (п'єса з життя сучасної Індії), й найяскравішими досі лишаються: „Розлом“ Лавренева та торішній „Стрибок через тінь“ Кшенека в к. Михайлівському театрі.

Великі гроші заробляють театри та видовища „вижчого“ жанру — театр Сатири, цирк Музична комедія. Глядач, не бачучи ніякої сенсації в Актелях, шукає пустельної розваги, від якої він особливого нічого не жде й охоче приймає все, що одержує.

Спробою утворити сенсацію була постановка Терентьевим „Натальи Тарновой“ Семенова в театрі Будинку Друку. Спроба сама з себе можливо й цікава, та зроблена негодящим способом. Терентьев примусив кожного актора бути одночасно й автором, тоб-то, артист услід за репліками вимовляв і ремарки.

Спершу це видається таким новим, що подобається, але-ж коли жінка, що вмерла, сама про себе говорить: „І ось вона лежала мертва на столі“ й т. ин. — глядач уже перестає розбиратись, де-ж тут край новаторства й де початок знуцання. Однак, дякуючи введенню де-яких нових сценічних моментів і справжній незвичайності режисерського задуму, спектакль якимсь шляхом все-ж доходить до глядача й вартий деякої уваги як утір своєрідного проміжного жанру.

Згадавши про Будинок Друку по асоціації мимоволі від театрального життя переходиш до літературного. Дійшовши до літературного життя, повертаєшся до вихідного пункту нашої замітки — до календарного характеру всього художнього життя. Літературний сезон цього року пройшов, як раз, дуже інтенсивно. Але причиною цього не наша власна заповзятливість, а... смерть Некрасова й народження Горького. Весь грудень був присвячений Некрасовським дням. Улаштовувалися вечори у клубах, школах, у ВИШ-ах, в літературних організаціях... Некрасовськими статтями рябіли сторінки газет і журналів, — одно слово, дух поета, вмерлого 50 років тому, воскрес разом з його ювілеем і держав його ім'я у всіх на устах.

Далеко радіснішою й, чого доброго, актуальнішою виявилася ювілейна дата 60-річчя Горького. Знову — вечори в клубах, урочисте асідання в Академії Наук, збори присвячені Горькому та ін.

Знову кілька чисел газет і спеціально літературних журналів заповнено критичним розглядом, біографічними спогадами та іншим подібним матеріалом, зв'язаним з Горьким.

Треба гадати, що травень принесе з собою традиційні письменницькі „зустрічі весни“, й струсивши з сезону, що закінчився, тягар урочистий, ювілейних обов'язків, подарує на прощання щось яскраве зневіреному обивателі. Проте обиватель завжди зневірений — це неминучі наслідки кожного театрального сезону. І можливо, що й цього року лєнінградський глядач, лайнувши „наш задушливий академічний мотлох“, піде шукати втіхи до приїжджих московських гастролерів, котрі збираються відвідати Ленінград на протязі травня, червня й частково липня.

Але про їх у свій час. А поки що ми перебуваємо під зачаруванням найближчих майбутніх ювілярів і ждемо, яким слідуючим урочистим спектаклем без пільгових квитків обдарує нас дирекція актеатрів.

О. Немеровська